

શુભ પરિણામ અનુસાર જોવાય છે તે “કર્મ” તરીકે જોવામાં આવે છે. પરિણામિક શબ્દમાં જોવામાં આવે છે. આ કર્મના આ પ્રકાર છે. આ કર્મો આત્મા ઉપર શુભાશુભ અસર તેના અસ્તિત્વ પર્યંત કાર્ય થાય છે. અને નવા નવા કર્મો પરમાત્માનો મેળાપ થવાથી આત્મા અને કર્મની બંધનપર વધતી આવે છે.

વસ્તુસ્થિતિ આવી હોવાથી જન દર્શનકારોએ આત્મા અને કર્મનો સંબંધ સર્વથા જે સ્થિતિએ મુકે તે સ્થિતિને વાસ્તવિક સુખની પ્રાપ્તિ તરીકે સંજોગી છે અને તેને પારિણામિક શબ્દ “મુક્તિ” કહેવામાં આવે છે. આ મુક્તિની ઇચ્છાવાળા પ્રાણી જોને તેના બીજા સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ આવશ્યક છે. બીજા વગર જેમ કેળ નીપજતવી શકાતું નથી તેમ “સમ્યક્ત્વ” વગર મુક્તિ મળી શકતી નથી.

કર્મનો જે અનાદિ સંબંધ આત્માની સાથે પરંપરાગત વર્તે છે, તેમાં મોહનિય કર્મ દરેક કાળે અવસ્થાન લે છે. આ મોહનિય કર્મની અઠાવીસ પ્રકૃતિઓ છે. તેમાંથી સાત પ્રકૃતિઓનો ક્ષય-ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ થવાથી અનુક્રમે તત્કાલ નામવાળાં “સમ્યક્ત્વ” આત્મા પ્રાપ્ત કરે છે. આ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરવા પ્રસંગે આત્મવીર્ય ઉદ્વેગસાધમાન થાય છે, જેને જુદા જુદા પ્રકારની અવસ્થામાં “કરણ” ના ઉપનામથી સંજોગવામાં આવે છે. સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ પછી વધારેમાં વધારે મુક્તિ મેળવવાને માટે આત્માને અર્ધ પુનરાગ્રસ પરાવર્ત જેટલો કાળ ગાડી રહે છે.

સાત પ્રકૃતિઓનો ક્ષય, ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ થયા પછી આત્મા એકસ પ્રકારની શ્રદ્ધા ધારણ કરે છે અને તેની મિથ્યા દર થાય છે. દેવ ગુરુ અને ધર્મની વિશુદ્ધતાનો વિવેક

1  
The first part of the book is devoted to a general  
survey of the history of the world, from the beginning  
of time to the present day. The author discusses the  
evolution of the human race, the development of  
civilization, and the progress of science and art.

The second part of the book is devoted to a  
detailed study of the history of the United States.  
The author discusses the early history of the  
country, the struggle for independence, the  
formation of the Constitution, and the development  
of the federal government. He also discusses the  
history of the various states, and the progress of  
the country as a whole.

The third part of the book is devoted to a  
study of the present state of the world, and the  
future of the human race. The author discusses the  
current state of the various nations, the progress of  
science and art, and the prospects of the future.  
He also discusses the various problems which  
confront the human race, and the ways in which  
they may be solved. The book is a valuable  
contribution to the history of the world, and to the  
study of the human race.











## અગ્રવોલ.

માણ કરીને આ જમાનો ઘડા કરતાં જુલિનિકાસને લખાઈ  
 જમાન આપે છે, તેનું કારણ પાશ્ચાત્ય અને પૌર્વાત્યના જિન્ન-  
 જિન્ન પ્રકૃતિવાદના વાતાવરણનું સંબંધન છે. એ વર્ણવ્ય પ્રમાણમાં  
 જન્મ પામતાં પ્રાણીઓ દરેક વસ્તુરિધતિમાં જુલિનિકાસની ગયાં  
 તપાસે છે. એક તરફની ત્યાં પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિએ જુલિનિકાસની  
 ને બીજામાં ઉતરે તે માનવાની પ્રેરણા કરી છે ત્યાં બીજી તર  
 ફરી સંધ્યા-વાસ્તવિક ગ્રંથાનાં મૂળતત્ત્વો વિનાશ પામતાં જાણ્યાં  
 ત્ય છે, એટલે કે જુલિનિકાસ પતે દરમતે તકલતમાં, શુદ્ધ  
 સર્ગમાં અને વિતંડવાદમાં અંતર્ગત થઈ ગયેલા છે.  
 ગ્રંથાના મૂળતત્ત્વોની આ રીતે ક્ષતિ થવાથી તેમજ અંધ-  
 ગ્રંથાનું પ્રમાણ પણ જુલિનિકાસ જમાવે વિસ્તરેલું હોવાથી જન્મ  
 સમાજને આવી પરિસ્થિતિમાં “સમ્યક્”-વાસ્તવિક આત્મશ્રદ્ધ  
 દુર્લભ હોય તે આશ્ચર્યજનક નથી.

પ્રાણી માત્ર મુખને મુન્દે છે, એ નિર્ણય છે. પરંતુ અના  
 નિશ્ચયાત્મના પ્રાણીઓનાં વીંટાઓથી હોવાથી જુદી જુદી પ્રકૃતિ  
 એને મુખ તરીકે કહ્યો તે મેળવવાના પ્રવાસમાં સતત પરિ  
 કરે છે, તેમનો આ પરિશ્રમ નિષ્ફળ ત્ય છે. કેમકે વસ્તુતઃ  
 શું છે? એ સત્ય જ્ઞાનનો તેમને અભાવ હોવાથી શાસ્ત્રકારે  
 જીવિત કરેલા કૃષ્ણિનિદને તે પહોંચી શકતો નથી.  
 સૂષિમાં સર્વ પદાર્થોના સત્વરૂપ બે પદાર્થો છે. જીવ  
 અજીવ. કાર્મણ વર્ગજીના ને પરમાણુઓ. જીવ સાથે તેના



શુભ પરિણામ અનુસાર જોડાય છે તે “કર્મ” પરિભાષિક શબ્દમાં જોળાય છે. આ કર્મ આ કર્મો આત્મા ઉપર શુભાશુભ અસર તેને કર્યો જાય છે. અને નવા નવા કર્મ પરમાત્મા આત્મા અને કર્મની બંધપરપરા વધતી આવે.

વસ્તુસ્થિતિ આવી હોવાથી તેના દર્શનકર્તા કર્મનો સંબંધ સર્વથા જે સ્થિતિએ મુકે તે સુખની પ્રાપ્તિ તરીકે સંજોધી છે અને તેને “મુક્તિ” કહેવામાં આવે છે. આ મુક્તિની જોને તેના બીજરૂપ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ આવડે જેમ કેળ નીપજવી શકાતું નથી તેમ “સમ્યક્” મળી શકતી નથી.

કર્મનો જે અનાદિ સંબંધ આત્માની સાથે છે, તેમાં મોહનિય કર્મ દરેક કાળે અગ્રસ્થાન લે કર્મની અઠાવીશ પ્રકૃતિઓ છે. તેમાંથી સાત ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ થવાથી અનુક્રમે તજજન્ય “કૃત્વ” આત્મા પ્રાપ્ત કરે છે. આ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ આત્મવીર્ય ઉદ્ભવમાન થાય છે, જેને જુદા જુદા સ્થામાં “કરણ” ના ઉપનામથી સંજોધવામાં આવતી પ્રાપ્તિ પછી વધારેમાં વધારે મુક્તિ મેળવવા અર્ધ પુરુષ પરાવર્ત જેટલો કાળ જાડી રહે છે. સાત પ્રકૃતિઓનો ક્ષય, ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ આત્મા ચોક્કસ પ્રકારની શ્રદ્ધા ધારણ કરે છે અને દર થાય છે. દેવ ગુરૂ અને ધર્મની વિશ્વાસ

કરી તેની નિર્દોષતા તેના હૃદયમાં નિર્ણીત કરી લે છે. આ વ્યવહાર સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે, અને આત્મા અને પૌદ્ગલિક પરિસ્થિતિઓને સ્વરૂપ રૂપે પ્રતીતિ કરે છે તે નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. આ સમ્યક્ત્વ એ ચતુર્થ ગુણસ્થાનક સુધી આત્માને ઉત્ક્રાંત કરે છે અને બહિરાત્મપણાના લાવ તબવી અંતરાત્મપણ પ્રાપ્ત કરાવે છે.

પ્રસ્તુત લઘુ યણ જીવનનું સર્વસ્વ પ્રકટ કરનાર પુસ્તકમાં “સમ્યક્ત્વ” નું શુદ્ધ સ્વરૂપ શાસ્ત્રાનુસાર દર્શાવવામાં આવેલું છે. સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ માટેના ઉપાયો અને તે પ્રાપ્તિ કયા પદ્ધતિ તેનું રક્ષણ કેવી રીતે થઈ શકે વિગેરે અનેક પ્રકારે લેદ, ઉપલેદ્ધાથી દર્શાવવામાં આવેલું છે. સમ્યક્ત્વના પણ એક જે ત્રણથી માંડીને દશ સુધીના જુદા જુદા પ્રકારોનું તથા તેના સડસઠ લેદોનું સ્વરૂપ વિગેરે ઘણી સરળ રીતે દર્શાવેલું છે.

આત્મિક અને પૌદ્ગલિક સુખને લિન્ન લિન્ન દર્શાવનારે જે શ્રી સમ્યક્ત્વગુણ તેની મૂળોત્પત્તિ અને સ્વરૂપ તથા લેદો બતાવનાર સમ્યક્ત્વપત્રીશી યાને (સમ્યક્ત્વ સ્વરૂપસ્તવ બાલાવ બોધ) જે કે શ્રી પ્રકરણ રત્નાકર નામના ગ્રંથના બીજા ભાગમાં છપાયેલું છે. તેમથી તેનું અવતરણ કરી ભાષામાં સુધારે કરી આ ગ્રંથ છપાવીને પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે. સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ સમજવાના નિરાગુઓને અને તે ગ્રંથ કરવાના ઉત્સુકોને માટે આ ગ્રંથ બરેબર મુસાધ્ય અને આદરણીય છે.

મળ ગ્રંથકારે, માગધી રૂપ ગાથામાં આ ગ્રંથ રચેલો છે. તેના કેર્તાએ પોતાનું નામ આપ્યું નથી. પરંતુ તેઓ ધુરંધર પૂર્વોચાર્ય હશે એમ જણાય છે. બોળાવબોધકારે પ્રચલિત લખી છે પરંતુ તેમાં પોતાનું નામ જ્ઞાનસાગરવાચકના શિષ્ય એટલું જ



॥ श्री पार्श्वजिनाय नमः ॥  
अथ

॥ श्री सम्यक्त्व स्वरूपस्तव बालावबोध  
सहित प्रारंभः ॥

—:०:—  
प्रथम अर्थकर्त्तानुं मंगलाचरण.

श्रीमद्वीरजिनं नत्वा, गुरुश्रीज्ञानसागरं ॥  
श्रीसम्यक्त्वस्तवस्यार्थो, लिखामि लोकभाषया ॥१॥  
गुरुपदेशतः सम्यग्, किंचित् शास्त्रानुसारतः ॥

वृद्धपरंपरा स्नात्वा, क्रियते बोधिसंग्रहः ॥२॥  
अर्थः— श्रीमद्वीरपरमात्माने नमस्कार करीने तथा  
॥नदष्टिना हाता परमोपकारी श्रीगुरुना यरण्वरविंदने नमस्कार करीने  
पौद्गलिक सुण तथा आत्मिक सुणने अक अवध्य हेतु  
अष्टवे पौद्गलिक सुण तथा आत्मिक सुणने विन विन दर्शवना  
दे अष्टवे श्रीसम्यक्त्व गुण, तेनी भूजोत्पत्ति सप्रलेह कडेना  
सम्यक्त्व पयवीशी नामे प्रकरण, तेना अर्थ श्रीगुरु उपदेश  
थकी तथा कांछक शास्त्रानुसारथकी तथा कांछक वृद्धपरंपराय  
अष्टवे णहुभुतोनी वातो सांख्यीने मारी बुद्धिने अनुस  
किंचित्मात्र संक्षेपथकी लोकभाषाभां वार्तिकरूपे कहुंछुं.



ત્રીજી. જે સમ્યંતિ વાસદા સંમોર્ણંતિ વાસદા સંમોર્ણંતિ • મત્યાદિ  
આગળને વિષે કહ્યું છે. એ રીતે સમ્યક્ત્વ શુદ્ધ કરવારૂપ પ્રયો-  
ગને આદિ એ પ્રયત્ન કરે છે. એ પ્રથમ કરવાનું પ્રયોગન  
કહ્યું ॥ ૧ ॥ ઇતિ પ્રથમાધ્યાયઃ ॥

૧૫૯ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિની અગાઉ જેવી શુભની આવશ્યક  
રોપ તે વ્યતિકર ગર્ભિત ગીઠ આધારે સ્તુતિ કરે છે.

સાધિ અણાદ અર્ણતે, વચગદ સંસારધોમકાંતારે ॥

મોદાદકમનુગદે, વિવાગચસઓ મમદ ગીધો ॥૨॥

અર્થ:—તે સ્વામિ ! મારાસરિશ્ચ સંસારીશુભ, તે મંત્રી  
આદિ થજુ ન પામિયે અને અંત થજુ ન પામીએ તેને અગાઉ અ-  
નન્ત કાર્યે, એટલે મંત્રી આદિ અંત નથી એવો મનુર્ભતિ  
અમનુરૂપ સંચાર સેરિયત વ્યતિયે એક મોદ પ્રાપ્ત એટલે  
પ્રાપ્તનક અટવી, તેમને વિષે મોદાદકમનુગદે ક્ર ૧ મોદ-  
નીયાદિક આદિ કર્મની ઉન્નુદ સિમિતિના વિવાગચસઓ કે ૦ વિપાદ  
વેદવાના મનુરૂપજાતી જાત હોય કે ૦ એ શુભ અમતુ કરે છે.  
સર્વ શુભોની મુખ સિમિતિ એટલી છે કે અનાદિ નિગોદને સુકમવન-  
સ્પતિકાય વ્યતિ નિગોદ, તેમાં આજુસંપન્ન દનકાપલ ન્યાયે  
અનાદિના રહે છે. એ સર્વ શુભોની મુખ સિમિતિ છે, તેમાં અંશુતને  
અસંજ્યાતને જાગે-શરીર હાય, અને જાગે છપન્ન આત્મિકાતુ  
અંશુ હાય, એટલે સંવત્સરિત મનુષ્યના એક સ્વાસ્થ્યવાસગોદે  
સાગર કવ આજેરા કરે, એમ દેવત તુલ્ય આશુપય વેદતાં શુદ્ધકલ-  
વરૂપે અનાદિ નિગોદમાં અય ઉપગય એટલે વિદુષે જન્મ

મરણ કરતા રહે છે, એ રીતે સર્વ સંસારી જીવોને નિર્ગો  
ભટકતાં અનંતાનંત પુદ્ગલપરાવર્ત વીતી ગયા. ॥ ૨ ॥

તિહાં રહેતાથકા કોઈ ઘુણાક્ષરન્યાયે નિયતિકારણના  
પાક થવાથી કોઈ સમયે એકાદિકમ જેસ અધ્યવસાયના  
તમ યોગથી તત્તુદય હલુકર્મી થાય એટલે જેમ અક્ષર શુદ્ધ  
શુણ્ણતાં કોઈ સમયે અચાનક કંઈ નિયમ સિદ્ધ થઈ જાય  
તેમ નિયતિ કારણના પરિપાક થવાથી તે જીવ એક  
ઈત્યાદિક આત્માના અધ્યવસાયની તારતમ્યતા સહિત  
થકા તે અધ્યવસાયના જેવા પરિણામ હોય તત્તુદય  
તેવા પરિણામતુદય હલુકર્મી થાય છે. ( એ રીતે  
ઉપલા ન્યાયનો ખુલાસો સુન્યો તે લખી જણાવ્યો )  
તે લઘુકર્મીપણાના યોગે સૂક્ષ્મ નિર્ગોદથી નીકળીને બાહર નિ  
દમાં આવે. તિહાં આયુકર્મ સ્થિત્યાદિકની વૃદ્ધિ થાય, કોઈક  
ખીજ જીવોને દૃષ્ટિગોચર પણ આવે એહવો થાય, બાહર જ  
છે માટે. સ્વકાય પરકાય શસ્ત્રથી છેદન ભેદન યોગે જો અ  
નિર્જરા થવા લાગે તો તેના યોગથી બેઈંદ્રિયાદિકમાં આવે,  
હાં વલી પ્રાણ અને પર્યાપ્તિ તથા ઈંદ્રિય અને શરીરની વૃદ્ધિ  
ઈહાં કર્મબંધ પણ વધતો થાય. કેમકે જીવ્હા ઈંદ્રિય તથા  
અને શરીરાદિક અધિકરણની વૃદ્ધિ થઈ રાગ દ્વેષ નયોત્પ  
ભાષા અનેક રસ આસ્વાદનાશિલાખી જીવ્હા થાય, વલી  
નેક જીવને દુઃખદાયી મહોટામાં મહોટું બાર યોજનનું શ  
થાય, ઉદ્દૃષ્ટ આયુ બાર વર્ષનું થાય, તેણે કરી શુભાશુભ અ  
વસાયની પણ તરતમતા થાય તો તિહાં પણ અકામ નિર્જર  
વ હૃદતા હોય તો, ઉંચો તંદ્રિયાદિકમાં આવે, અને જો અ

જાણતા મોઝે વિશાલિ દોળની બાહુલતા થાય, તો ફરી એકદ્રિયમાં  
જાણ વાય, તિહાં વહી એકદ્રિયમાં ઉત્કૃષ્ટ અનંત દાગ વહી  
ફરી કાર્કશવદે દેખડે અમમ નિર્જંજના મોઝાથી વિદ્યેદ્રિયમાં  
આવે. તિહાં એકદ્રિયેકદ્રિયે એકદ્રિયે એકદ્રિયે નિર્જંજનીય દિવ્યે. ઈહાં  
એમ એમ ફરી પ્રાણ અને પર્યાપિત વર્ષે તેમ તેમ અધિપત્ય  
પણ વધે.

તુલે તિહાં એ વિશાલિ કામગીરી વૃદ્ધિ થાય તો પાછા  
પરી એકદ્રિયાદિમાં આવી વાય, અને એ સામાન્યે રહે તો  
મોઝાની કામચલાવપ્રમાણ દિવ્યાદિમાં રહે, અને એ ઉદન  
સેદનરૂપ અમમનિર્જંજના થાય તો તેને મોઝે ઉઘા પણ આવે, છતાં  
વિદ્યેદ્રિયથી એકદ્રિયમાં વાય અને એકદ્રિયથી વિદ્યેદ્રિયમાં  
વાય એ રીતે અનંતા દેશ થાય, તિહાં એકદ્રિય દેશમાં પ્રાગે અનં-  
ત દાગ પણ વહી વાય.

એ રીતે કરતાં વિદ્યેદ્રિયથી અમમનિર્જંજને મોઝે પ્રાગે  
ભીંચ પર્યદ્રિય થાય, તે તિયંચ પર્યદ્રિયના એ ભેદ છે, એ  
ભીંચ અને ભીંચ સમુચિતમ. તેમાં સમુચિતમને મન ન હો  
|| પણ તેમાં મુદીર પ્રાણ પર્યાપિત આયુષ્યમુખ અધિપત્ય  
રૂદિ થાય, તેથી એ વિશાલિ અધિપત્યની બાહુલતા થાય  
પહેલી નરકે જતું પડે અથવા પાછો પરી એકદ્રિયાદિ  
પણ વાય, એ નરકે વાય તો ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કામગીરી  
વેદના, પરમાધામીકૃત તીવ્ર દુઃખ તથા પરુપરુત તીવ્ર  
અનુભવે. તથા એકદ્રિયમાં ગયો તો ફરી ઉદનાદિ અનેક  
સહન કરે, ફરી અનંત દાગ વાગે.





મલ કથાય વિષયાદિક અંશુદ્ધ હેતુના યોગે અદારે પાપસ્થાનક-  
લેવી, જેવાં જેવાં કર્મ બાંધે તેવાં તેવાં કર્માનુસારે સાતે નરકમાં  
પ્રવેશવું થાય. એમ યથાબંધી ઉપજે, તિહાં નરક સંબંધી  
માકરા દુઃખ અસંખ્ય કાળ પર્યંત સહન કરે, તે નરકદુઃખના  
રૂપાક બવભાવનાદિક પ્રાપ્ત થી જાણવા.

તેમાંના કોઈ તો મનુષ્યભવ પામી ઘરકુટુંબની તીવ્ર મુશ્કેલીમાં  
મુશ્કેલતથકો અજ્ઞાન યોગે પરિણમ્યો તો ફરી તિર્થંચરતિમાં  
||વેત્ એકેન્દ્રિયચક્રમાં પડે, વળી તે દશા પામતા અનંતાનંત કાળ  
ચતિક્રમી જાય, તથા કોઈ મનુષ્ય વિશિષ્ટ જ્ઞાનવિના મુઠ ચેતના-  
નંત પ્રકૃતિએ સરલથકો સહેજે કપાયની મંદતાએ મનુષ્ય પશુ  
ભાય, તિહાંવળી કાળપરિપાકવિના અશુદ્ધ કારણની બહુલતાને-  
યોગે મિથ્યાત્વાદિક અશુદ્ધ હેતુની પુષ્ટતાએ કર્મસ્થિતિ ઉત્કુ-  
ષ્ટ કરે, તે ઉત્કુષ્ટ કર્મસ્થિતિ લખિયે છેએ.

गाथा॥ मोहे कोटाकोढी, सत्तरि वीसं च नामगोयाणं ॥

तीसायराणि चउन्हं, तितीसयराइ आउस्स ॥ १ ॥

તે કર્મબંધ બાંધવાના ચાર હેતુ છે, મિથ્યાત્વ, અવિ-  
ત્તિ, કથાય અને યોગ. એ ચાર હેતુની પ્રબલતાએ કર્મસ્થિતિ  
તેકથી બાંધે છે.

તિહાં સર્વકર્મનો ઉત્પાદક પોષક મોહનીય કર્મ છે, જેમ  
||ડાંથી સુરગી અને સુરગીથી છંડું તેમ મોહનીય કર્મથી આઠ-  
કર્મ બાંધે, આઠે મળી મોહનીય કર્મની પુષ્ટી કરે, માટે મોહનીય  
કર્મની સુખતા કહી. મોહનીય કર્મને રાજપદની ગ્રામમાં કહી.



ગોત્રકર્મનો વિપાક કુંભારના ભાંડ સરખો છે, કેમકે આ જીવ જગત્સિદ્ધિરોમંથિ સિદ્ધસમાન જગતને વંદનીય સ્વરૂપી છે, તેજ જીવને ચંડાળ માતાંગ હલાલખોર બનાવે કે જેને કોઈ અડકે નહીં, કદાપિ અડકે તો જળાદિકે સ્નાન કરી શુદ્ધ થાય, જો વિદ્યા ચર્મ હાડતું ભક્ષણ કરનારો શ્વાન ઘરમાં આવે, અથવા તેનો સ્પર્શ થાય તો તેની કોઈ શંકા ન આવે, શોચ પણ ન કરે, અને પંચેન્દ્રિય, તે વળી મનુષ્ય, દશ પ્રાણનો ધારક, તત્વાતત્ત્વ સર્વ ઉચિત વસ્તુનો ભણ, સર્વ મનુષ્ય જેવો મનુષ્ય, શુભાશુભ કરણી કરવા સમર્થ, તેનું દર્શન સ્પર્શ મથવા નિકટ રહેવાની કોઈ ચાહના કરે નહીં, તેથી તેને વસ્તી હાર રહેવું પડે, એ સર્વ વિપાક નીચ ગોત્રનો ભણવો. થા ઉચ ગોત્રનો વિપાક તે જે કોઈ જીવ મૂર્ખ જડ દુષ્ટ ધર્મ નિર્મુળ કુરૂપો દુષ્ક્રિત હોય, અને કુકર્મનો કર્તા હોય, અચંડાળ હોય, એવું છતાં પણ મહોટા કુળમાં અવતાર થો હોય, તો દોષે ભર્યો પણ લોકમાં આદર સન્માન સત્કાર મે, જો કે અશુદ્ધાયરણ દેખી નિંદા થાય તો પણ અવસર ર તેહને સઉ કોઈ તેડીને વિનય કરે, જે એ મહોટા છે, ટા કુળના છે, ચોલાદી છે, આમ કેટલાક દોષ ઢંકાઈ જાય. ગોત્ર કર્મનો વિપાક ભણવો.

જ્ઞાનાવરણી અને દર્શનાવરણી તથા વેદનીય અને અંતરાય એ ચારે કર્મની સ્થિતિ એક વાર બાંધેલી ત્રીશ કોડાકોડી સાગરોપમ પર્યંત વિપાક આપે.

તેમાં જ્ઞાનાવરણી કર્મ આંખના પાટા સમાન છે. જેને એ કર્મનો તીવ્રોદય હોય તે પ્રાણી કાંઈજ ભણે નહીં, કેમકે એક જી-

વના સર્વ આકાશ તથા કાળ પ્રમુખ દ્રવ્યના પર્યાયથી અનંતગુણ જ્ઞાનગુણના પર્યાય છે, તે સર્વ પર્યાય એ જ્ઞાનાવરણી કર્મ આવ્યા છે, એક અક્ષરના અનંત પર્યાય છે, તે માંહેલા એક પર્યાયનું જ્ઞાન નિર્ગોહિઆ જીવને ઉપજતાં હોય, બાકી સર્વ પર્યાયનું જ્ઞાન ઢાકાયું છે, એક અક્ષરનો અનંતમો ભાગ ઉઘાડો રહે તે પણ દ્રવ્યસ્વભાવે રહે, પણ કર્મની રાયતી નથી, એક જીવદ્રવ્ય તે બીજા સર્વ દ્રવ્યના દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયના ત્રિકાલિક ઉત્પાદ વ્યયનો એક સમયમાં જ્ઞાયક ચિદાનંદઘનરૂપી એવો ચેતનરાજ છે. તેને એ જ્ઞાનાવરણી કર્મ જડરૂપ અતિ ગુપ્ત કરી નાખે પણ તેહના ઉપર કોઈ રીતે અનુકંપા કરે નહીં, કાષ્ટપ્રાય કરે, ચેતનના મુખ્ય જ્ઞાનગુણને આવરે, એ જ્ઞાનાવરણી કર્મનો વિપાક જાણવો.

દર્શનાવરણીય કર્મ વેત્રીમરિણું-હરવાન દોઢીદાર સરિણું છે જેમ રાજા પ્રસન્ન થયો છતાં હરવાન ખુશી ન હોય તે તે અપમાની રાજો, પાણુ રાજાની બેટ કરવા ન આગે તેમ એ કર્મનો વિપાક જે પૂર્વોક્ત સ્વરૂપ જીવને આંધ કરે, ન્યુનઈંદ્રિય રાન્ય ઈંદ્રિય કરે, બધિર કરે, રાજી શુભ કરાગી આદરવાને અવસરે અપમાની નિદ્રા આવી તેનું શુભ નિમિત્ત બન્યાં કરી નાખે, એ દર્શનાવરણીય કર્મનો વિપાક જાણવો.

વેદનીય કર્મ મધુવિષન વરવારની માગ સમાન છે. તેમાં નમ્રતા આત્માદ અરણી આનાવેદનીય છે. અને જીવ છેલ્લાના દુઃખ જાણી અપાતા વેદનીય છે. એ કર્મના વિપાક આ પ્રમાણે- મનન દુઃખ, અન્યનમનના દુઃખ, નમન સેવોત્પાદનના દુઃખ, અન્ય સેવનના દુઃખ, વિચારોત્પાદનના દુઃખ, વિચાર અપ્રાપ્તિના

દુઃખ, સાત મહાભયના દુઃખ, શીતદુઃખ, તાપદુઃખ વિગેરે જાણવા.  
 તથા તિર્યચના જીવમાં વધ, બંધન, ભારવહન, શકટવહન, કૃષિ-  
 ક્રિયાગત દુઃખ, ખાસીક્રિયા દુઃખ, નાસાવેધ દુઃખ, ક્ષુધાદુઃખ,  
 આસસંબંધી દુઃખ, મૃગયાદુઃખ, અસવારીના દુઃખ, દૂરપંથગમન  
 દુઃખ, જાતિવૈરના દુઃખ, ધર્મબુદ્ધિએ હનન સમયના દુઃખ,  
 પિંજરામાં પડવાના દુઃખ, ઇત્યાદિક અનેક દુઃખ છે. તથા નરકગ-  
 તિમાં ક્ષેત્રવેદના, શરીરગત અનેક રોગજન્યદુઃખ, પરમાધામિકૃત  
 દુઃખ, અન્યોન્ય પ્રહરણ પ્રહાર દુઃખ, એ સર્વ અશાતોદય વેદની-  
 યના વિપાક જાણવા. તથા શાતાવેદનીયોદયથી સર્વ ઇચ્છિત ખાવા  
 પીવાના ભોગ, વળી ખેતરું, સ્ત્રીવિલાસ, રાગ રંગ, સુખ સચ્ચા,  
 જ્ઞાનમહત્વ, રાજલીલા, કામનાસિદ્ધિ, નિરોગતા, ઇત્યાદિક સર્વ  
 શાતાવેદનીયના વિપાક છે. એ કર્મ જીવના અવ્યાખાધ ગુણને ખાધ  
 રનાર છે. સમસ્ત દેવ મનુષ્યના ત્રિકાલિક પુદ્ગલિક સુખ  
 વિકલાં કરીને તુલના કરિયે તો સિદ્ધના સુખને અનંતમે ભાગે  
 જુ ન આવે. એહવા સહજનંદી જીવને એ કર્મ શુભાશુભ  
 ગણપિંડમાં રખડાવે. એ વેદનીયકર્મનો વિપાક કહ્યો.  
 અંતરાયકર્મ રાજાના ભંડારીસરખું છે. જેમ રાજા સુખ-  
 ન થઈ કોઈને દ્રવ્ય આપવાનો આદેશ કરે, પણ જો ભંડારી  
 દૂલ ન હોય, તો કોઈપણ નિમિત્તે વિલંબ કરી ન આવે, ધક્કા  
 રાવે, પણ દ્રવ્ય આપે નહીં, તેમ એ કર્મના વિપાકે દાન  
 ન પામે. કદાપિ દાનની ઇચ્છા ન કરે, અને ઇચ્છા કરે તો  
 કોઈ એવો વિકલ્પ ઉઠે કે, જેથી દાન આપવાની બુદ્ધિ  
 નાય, પણ આપી શકે નહીં, તેમજ લાભ મેળવવાને અર્થ







ઇહાં ધર્મચોવનકાળ આવે, ન્યાયસંપન્ન વિભવપ્રમુખ પાંત્રીશ શુભ  
પામે, મિત્રાદિક દ્રષ્ટિ પામવાનો અવસર હોય, એહને માર્ગાનુસારી  
કહિયે, ઇહાં પદદર્શનની લિન્નતા બાણે, જિનોક્તમાર્ગે વ્યવહારે  
પ્રવર્તે, ઇહાં મિથ્યાત્વ મંદ પડયું, તેથી વ્યવહારે દ્રવ્ય ધર્મ  
પણ પામે, પણ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ ન થાય. ઇહાં પહેલા ત્રણ  
અનુષ્ઠાનની પ્રણયતા હોય, સર્વ ક્રિયા કરે, તે દેખી બીજા અનેક  
છવ ધર્મ પામે, પણ પોતાને ન હોય. તે ક્રિયાનું ફળ સ્વર્ગાદિક  
થાય પણ નિર્જરા અર્થે ન થાય ॥ ૨ ॥ ઇતિ દ્વિતીય ગાથાર્થઃ

હવે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિનો ઉપાય કહે છે.

પલ્લોવમાઈ અહા-પવત્તિકરણે કોવિ જઈ કુળઈ ॥

પલિયઅસંત્વમાગુણ, કોહિકોહિ અયર ટિઈ સેસાં ॥ ૩ ॥

અર્થઃ—ઇહાં ચરમ પુદ્ગલપરાવર્તમાં મિથ્યાત્વની મંદતા  
થાય તિવારે સમ્યક્ત્વ પામવાના કારણ ત્રણ કરણ છે, તેન  
નામ—એક યથાપ્રવૃત્તિ, બીજો અપૂર્વ, ત્રીજો અનિવૃત્તિ. તેમ  
ઇહાં પ્રથમ કરણનો અવસર છે તે કહે છે. એ સમ્યક્ત્વશુભ પામત  
સુધીમાં સર્વ સાધારણ આઠ દષ્ટાંત કહ્યા છે તેમાં યથાપ્રવૃત્તિ  
કરણ કરતાં બે દષ્ટાંત લાભે. તે દષ્ટાંતની આવશ્યકોક્ત ગાથ

પલ્લય ગિરિસરિરિવલા, પિવીલિયા પુરિસપહ જરગહીઆ  
કોદવ જલ વત્થાણિ અ, સામાઈયલામદિદંતા ॥ ૧ ॥

એ ગાથાનો અર્થ કહે છે.—એક પાલાનું દષ્ટાંત, બીજું પ  
તથી નદિપ્રપાતસ્થાને રહેલા પાપાણનું દષ્ટાંત, ત્રીજું પીપીતિ  
તે કીડીનું દષ્ટાંત, ચોથું ત્રણ પંથપુરપનું દષ્ટાંત, પાંચમું





અળે પ્રથીદેશે આળ્યો ખરો પળુ એ કરણ્યોઅ પરિણામે આગળ  
ન જવાય. ઇતિ પ્રથમ કરણ.

ખીનુ અપૂર્વકરણ-તે જે પહેલાં સંસાર પરિભ્રમણ કરતાં  
દાપિ એવું કરણ જે જીવપરિણામ વિશેષ તે પામ્યો નથી.  
દાટે અપૂર્વકરણ કહિયે, એ અપૂર્વકરણ પરિણામે. ઘનનિ-  
ક રાગદ્રવ્ય પરિણતીમયી જે ગ્રંથી તેને લેદવા માંડે, તેહને  
લેદે તેહ અધ્યવસાયને અપૂર્વકરણ કહિયે.

ત્રીનુ અનિવૃત્તિકરણ તે જે અધ્યવસાય ક્ષણપ્રાપ્તિવિના-  
વર્તે નહી, એટલે પૂર્વે આળ્યો જે અપૂર્વકરણરૂપ પરિ-  
મ તે પાછો જાય નહિ તેને અનિવૃત્તિકરણ કહિયે, તે અનિ-  
કરણરૂપ પરિણામેકરી જીવ સમ્યક્ત્વ પામે. તે ત્રીનુકરણ.  
છંડાં એ ત્રણ કરણની સાળ આપવાને કંદપભાષ્યની આથા  
એ છીએ.

તેમકોડાકોડી, સન્ન કમ્માણ આઝવજ્જાણં ॥

યા અસંખિજ્જહં, ભાગે સ્વીણે હવંહ ગંઠી ॥ ૧ ॥

ગંઠિત્તિ સુદુમ્ભેઓ, કરણવડગ્ગણગુઢમુઢગંઠીવ્વ ॥

જીવસ્સ કમ્મજણિઓ, ઘણરાગદોસપરિણામો ॥ ૨ ॥

જા ગંઠી તો પદ્મં, ગંઠીસમસ્થિત્થં ભવે વીયં ॥

અનિયંટીકરણં પુણ, સમ્મત્તપુરણવડે જીવે ॥ ૩ ॥

એ ત્રણ ગાથાનો અર્થ લેશમાત્ર લખિયે છીએ.

આયુવળને સાતે કમની અંતિમ કં છેલ્લી કોડાકો

પદ્યોપમને અસંખ્યાતમેલાગે ન્યૂન રહે, બાકી સર્વ ખરી જાય  
એક વેં છડાં ગંઠી કંઠજીસ્થાનક છે ॥ ૧ ॥ ગંઠી કેવી છે ? સુદૃષ્ટો  
આકેં અત્યંત દુઃખે લેદવાયોચ્ય કરકશ વક ગુઢ ગુપ્ત કોઈ ખડિ  
સાદિ કઠીણ કાષ્ટની ગાંઠની પરે જેવીતેવીરીતે લેદાય છેદાય નહીં.  
જો ઉપમાએ અનાદિની જીવને કર્મજનિત ઘન કેંઠ નિવડ સમ  
દેશ પરિણતિ સંચયરૂપ શ્રંષી તે વજ્રવત્ દુર્લેખ છે ॥ ૨ ॥  
જીડાં ગંઠી છે તિહાંગુપ્તી આવે તેને પદમ કેંઠ પ્રથમ યથાપ્રવૃત્તિ  
હોય, પછી ગંઠીસમઘટિયો કેંઠ શ્રંષી સમર્થન કરતાં-સામર્થ્યવંત  
શ્રમશ્રંષી ભેદતાં બીજું અપૂર્વ કરણ હોય; તથા પુણ્ય કેંઠ વળી અનિય  
દીકરણ-અનિવૃત્તિકરણ તે સમ્મત્તપુરજીએ કેંઠ સમ્મત્ત અવશ  
માનવ્યપણે આગળ કરું જેણે જીવે, જોટલે સમ્મત્ત અવશ્ય  
માગણ જેના ગુપ્તઆગળ રજું છે તે જીવને ત્રીજું કરણ હોય. ॥ ૩ ॥

જો રીતે માનવોપાલો તથા નરીનો પરશ્વર જો જો જીવંતો  
કારક જીવે યથાપ્રવૃત્તિકરણે પદ્યોપમને અસંખ્યાતમે લાગે  
ન્યૂન જ્યેષ્ઠ કોમકાંડી આગળેપાગની આવે કર્મની એવ રિશનિ કીધી  
નેહાં નમ્મત્તપણિનો નિમિત્ત થયો ? જો રીતે ગિણ્ય જોયો  
તે માટે વૃક્ષ કોં કે-છડાં અમ્મત્તપણિનો નિમિત્ત થયો  
નહીં, ને નામ્મત્ત કર્મિને કોં કેંઠ

૨. માત્ર મંદીપણમમદોગવર્મિણદ્વયં અભિરિતો ॥

મંદીપણમમદોગવર્મિણદ્વયં નામ ॥ ૧ ॥

માત્ર મંદીપણમમદોગવર્મિણદ્વયં નામ ॥ ૧ ॥

માત્ર મંદીપણમમદોગવર્મિણદ્વયં નામ ॥ ૧ ॥

સ્વાદિક દ્રવ્યને લીધે હાહાધતિખેદે ! રાગદ્વેષપરિણામમધ્ય પ્રાપ્તિ-  
 દેશગત જીવ પણ પ્રાપ્તિને અણુલેદતોથકો હે નાથ ! તાહરે દર્શન  
 ને શ્રીમુખે કહેલું સમ્યક્ત્વ તેને પામી શકે નહી. કેમકે એ  
 યથાપ્રવૃત્તિકરણ સુધી તો અભવ્ય પણ આવે. આવશ્યક વૃત્તિમાં  
 કહ્યું છે કે-અભવ્ય પણ કોઈકે અકામનિર્જરા કરતો પ્રાપ્તિદેશસુધી  
 આવે. તિહાં અરિહંતની ઋદ્ધિ દેખીને અથવા અન્ય કોઈ પુદ્ગલિક  
 ઋદ્ધિની ઇચ્છાએ પ્રવર્તમાનથકો ચારિત્ર લીધે, તિહાં માત્ર  
 શ્રુતસામાયકનો લાભ તેને હોય, પણ શેષ દર્શન સામાયિકાદિક  
 પામે નહી. એમ સંસારમાં ભમતાંથકાં વ્યવહાર રાશીયા જીવ  
 આવે જીહાંસુધી ચરમાવર્તને ચરમકરણ ન પામે તિહાંસુધી અન-  
 તિવાર પ્રાપ્તિદેશસુધી આવી પાછા પડે ॥ ૮ ॥ ઇતિચતુર્થગાથાથ :

હવે જીવ ને રીતે પ્રાપ્તિ ભેદ તે રીત કહે છે :—

પહિલિય પવિલિય નાણ, કોવિ પજ્જતસંનિર્વાચિદી ॥

મન્વો અવહ્નપુગ્ગલ, પરિયદાવસેસ મંસારો ॥ ૫ ॥

અર્થ—પહિલિયપિવિલિયનાએણકે ૦ ઇહાં પ્રાપ્તિદેશપ્રાપ્તિ  
 પામી કોઈકે જીવ અપર્વકરણ કરે તે પ્રાપ્તિ ને વાટેમા  
 પિપિલિકા ને કીડી તેને નાચેણ કે ૦ ન્યાયે દૃષ્ટાંતે કે  
 દૃષ્ટાંત દેખાડવાને લાખ્યની ગાથાઓ લખીએ છીએ.

જહ રહ તિન્નિ મણુસ્સા, જંતિ-પહં સદાવગમણે ॥

કાલાક્રમમર્મીયા, તુરંતિ પત્તાય દો ચોરા ॥ ૧

દહં મગ્ગતદચ્ચે, ઇગો મગ્ગાઝ પડિનિયત્તો ॥

જીર્ણો ગદિયો તડખો, રાગદોસો પૂરં પડો ॥ ૨ ॥

અટવી થવો મળસા, જીર્ણો કમ્પહિડ ગદો દોરો ॥

ગંઢીય મગઢાળં, રાગદોસાય દો ચોમ ॥ ૩ ॥

મગ્ગો ટિરપરિવૃદ્ધિ, ગદિયો પુણ ગંઢીકુ મઝ તડકુ ॥

સમતપુરં પૂરં, જોડજા તિથિફરનાડં ॥ ૪ ॥

વિરસદાવિયમળં, થાણુસરણં તત્ત સમુપ્પયણં ॥

ઢાળં થાણુસિરે વા, ઉદરણં જાળ મુઝંગીણં ॥ ૫ ॥

સ્વિરમળંપિવ પદમં, થાણુસરણં ચ કરણમપ્પુવ્યં ॥

ઉપ્પયણંપિવ તત્તો, જીવાણં કરણમનિયદિ ॥ ૬ ॥

થાણુવ્વ ગંઢિદેસો, ગંઢિયસત્તસ્સ તથ્યવઢાળં ॥

ઝસરણંપિવ તત્તો, પુણોવિ કમદિરિવિવૃદ્ધિ ॥ ૭ ॥

હવે એ સાત ગાથાનો અર્થ કિંચિત્માત્ર લખ્યો છે.  
જે હેં જોઈએ છોડાં, જોઈએ છોડાં તિન્નિ મણસા-ત્રણ મનુષ્ય છે.  
તે સહાવગમણેણ-સ્વભાવગમને કરી સહેજે નિઃપ્રયોગને વર્તે.  
ગંઢ હેં અટવી પથે જાય છે. તે જાતાંજાતાં દણી અટવી ધીરજ  
જાયા પછી કાલાધક્કમણિયા કેન્કાલઅતિક્રમવેકરી લાયપાગ્યા, એટલે  
અસુર વળતે અટવીનો પથે તેથી ઉરવા લાગ્યા. એટલામાં તુરં  
કેં તુરંત પત્તાય દો ચોરો કેં. જો ચોર આવી લાગ્યા. ॥ ૧ ॥  
સહી તે ત્રણ મનુષ્યે દુઃખમગ્ગતહથે-મંડીને તરે, એટલે માગ્યો  
સુખે હુકડા જે ચોરો દેખીને તે ત્રણમાંથી એગ્રે મગ્ગાઓ ॥

મેક તો માર્ગથી પાછો નિવત્યો, એટલે પાછો નાસી ગયો, તથા  
 બીજો ગહિયો કેં બીજાને તો તે ચોરલોકેએ ગ્રહણ કીધો એટલે  
 ઘડી લીધો, અને તઈયો સમઝકતો કેં નીજો મનુષ્ય તે ચોરને  
 અગ્યકારે અતિકમ્યો, એટલે પોતાનું બળવીર્ય ફારવી ચોરને  
 તપકુત કરી પુરપતો કેં પુરપતે પડેતો એટલે ઇચ્છિતસ્થાનકે  
 નેર્ભયપણે પડેતો ॥ ૨ ॥ એ દષ્ટાંત સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિમાં ઉપન-  
 યાસે ઉતારે છે:—

અડવિલાવો—લવબ્રમણરૂપ તો અટવી કહિયે, તેમાં મણસ્સા  
 જીવો—મનુષ્ય તે ત્રણ ઉત્કૃષ્ટ જાતિના સંસારી જીવ કહિયે,  
 અને કમ્મહિંયપહોદીહો—કર્મસ્થિતિ તે મહોટો દીર્ઘ માર્ગ કહિયે,  
 તથા ગંઠિયભયકાણુ—ગ્રંથીદેશ તે ભયનું સ્થાનક કહિયે, વળી  
 રાગદોષાય દો ચોરા—રાગ અને દ્વેષરૂપ બે ચોર જાણવા ॥ ૩ ॥  
 તે ત્રણમાંથી દુર્લભ અથવા અભવ્ય જીવ તે તો ભગ્નો—પાછો  
 માંઓ ( નાશી ગયો ), તથા અચરમકરણી અથવા અપરિપક્વ  
 કારણી તો ગ્રંથીદેશેજ રહ્યો, ઇહાં ગ્રંથીદેશે ભવ્ય અથવા અભવ્ય  
 ઉત્કૃષ્ટો સંજ્યાત અસંજ્યાત કાળ સુધી રહે, પછી ભવ્યને શેષ  
 અર્ધ પુદ્ગલપરાવર્ત સંસાર રહ્યો હોય તો ગ્રંથી લેદે; અધિક  
 સંસારી પાછો કરે. ઇહાં ગ્રંથીદેશે ભવ્ય અથવા અભવ્ય રહ્યા  
 થકા દ્રવ્યશ્રુત લિન્નદશ પૂર્વસુધી પામે. દ્રવ્યચારિત્ર પામે  
 અભવ્ય પૂર્વશ્રુત ન પામે, કેટલાક ગ્રંથોને અનુસારે તથા  
 વૃદ્ધપરપરાએ પણ અભવ્યને પૂર્વશ્રુત ન હોય, તથા કોઈક  
 ગ્રંથને અનુસારે લઙ્ગિધ ન હોય. દશ પૂર્વ સંપૂર્ણને પૂર્વલઙ્ગિ-  
 કહિયે, તે અભવ્યને ન હોય પણ શેષ હોય. યદી બહુશ્રુત કહેતે  
 ખરૂં, પૂરેપૂરા દશ પૂર્વ તથા અધિક યોગત ચઉઠ પૂર્વસુધી જે



શરે તે નિયમા ગમ્યકૃતી હોય. કલ્પભાષ્યમાં કહ્યું છે કે:-

મતઃ-વડદસ દસાય અભિન્ને, નિયમા સમ્મત સેસાણ મણ  
ઉત્કટ કારણુગોગે ખીન્ને પુરૂપ તો અંશીકેશેજ દમી રથો. ત  
ત્રીન્ને સરમકરણપ્રાપ્ત લાગ્ય સમ્પદાવાંત લીગેંડાયા વધી  
સાગ દેવ પરિણુનિરૂપ અંશી ભેદીને સમ્પદદર્શન રૂપ તપરે  
પાદોગે. સોમ તાગે પ્રદાનને ઉપનય જોઈજાત કેલ જોડયો ૥૫૮

[illegible]

1. The first part of the document is a letter from the President of the United States to the Congress, dated January 1, 1861. It is a formal communication, and it is written in a very formal style. The President is addressing the Congress, and he is discussing the state of the Union. He is talking about the economy, the military, and the foreign relations of the United States. He is also talking about the issue of slavery, which was a very important issue at that time.

ચાણુન્વગઠિદેસાકેં ચાણુ ને ખીલો તિહાંજ ટકી રહેવું, તે  
 પ્રાંથીદેશે રહેવું એટલે ગઠિયસત્સત્સત્થયવકાણુ કે ૦ પ્રાંથીગત  
 જીવનું કેટલાક કાળસુધી તિહાં રહેવું હોય, તે સરિખું છે, તથા ઉસર  
 જીવિવત્તોકેં તે ખીલારૂપ ગઠીદેશથી ઓસરે એટલે પાછો  
 ફરે તે પુણ્યાવિકેં ફરી કર્મસ્થિતિની વૃદ્ધિ કરે. ફરી ઉત્કૃષ્ટી  
 કર્મસ્થિતિ વધારે ॥ ૭ ॥

એ સાતગાથાએ જે દ્રષ્ટાંત કહ્યા-તેણેકરી કોઈ સંનીપયા-  
 પ્તો પચેદ્રી ભવ્યજીવ મુક્તિ નવા યોગ્ય હોય, જેને અવદુપુજાત  
 પરિચિદ્ધ અર્ધમાત્ર પુદ્ગલપરાવર્ત શેષ સંસાર ભાકી રહ્યો હોય,  
 એવો એટલે લક્ષણે પૂર્ણ ને જીવ હોય તે જીવ ને કરે તે  
 આગલી ગાથાએ કહેછે ॥ ૫ ॥ ઇતિ પંચમગાથાર્થ.

અપુન્વકરણ મુગ્ગર, ઘાયવિહિય દુદ્ધગંઠિમેજ સો ॥

અંતમુદ્ધુત્તેણ ગજ, નિયાદિકરણે વિમુજ્જંતો ॥ ૬ ॥

આર્થ— હવે પૂર્વોક્ત લક્ષણવંત જીવ તે પ્રાંથીદેશસુધી  
 આવે, તિહાં પરિણામ નિર્મળતાની વૃદ્ધિ હોયતે કહેછે. અપૂર્વકેં  
 પુર્વેદ્રાઈવારે પામ્યો નથી એવો ને પરિણામ તેને અપૂર્વકરણ  
 કહિયે, તે અપૂર્વકરણ કેવું છે? ને નિવડ આકરી અત્યંત કઠિણ  
 એવી પૂર્વોક્તરૂપ ને પ્રાંથી તેને લેદવાને મુગ્ગરકેં વજ સરિખું  
 છે, તેને ઘાયકેં ઘાતેકરીને વિહિયકેં વિહિત એટલે કર્યો છે  
 હુદ્ પ્રાંથીનો લેદ નેણે, સો કેં તથાભૂત તે જીવ પ્રતિલક્ષણે વિશુ-  
 બ્ધમાન પરિણામની નિર્મળતા વધતે થકે અંતમુદ્ધૂત માત્રમાં  
 પૂર્વોક્ત અનિવૃત્તિકરણે ગયો એટલે પ્રાંથીલેદ કરતાં અંત-







લેતા અજડ તાપેકરી અતિ વ્યાકુલ થયો હોય, તેને કોઈ શીતળ સ્થાનક મળે વળી તિહાં કોઈ બાવનાચદનનો રસ છાંટે તેવારે તે પથી સાતા પામે. આનંદમગ્ન હોય. તેમ ઇહાં લબ્ય જીવરૂપ પથી અનાદિકાળનો સંસારરૂપ ઉગ્ર ગ્રીષ્મકાળે જન્મમરણાદિરૂપ નિર્જળ વનમાં કષાયરૂપ ઉગ્ર તાપે પીડ્યો રોગશોગાદિરૂપ લૂ અજડ એટલે આકરી તેણે કરી દગ્ધ થયેલો અને તૃણારૂપ મંડોટી પીપાસા તેણે કરી પરાલબ્યો થકો, એવો લબ્યપથી તે અનિવૃત્તિકરણરૂપ શુદ્ધ સરલમાર્ગ પામી દૂરથી અંતરકરણરૂપ શીતળ સ્થાનક દેખી હર્ષવંતથકો ધસી તિહાં પહોતો, એટલે ગોશીર્ષ જે બાવનાચદન તેહનો જે રસ તેહનીપરે શીતળ અર્ધપરમકેં અતિશય પરમ ઉત્કૃષ્ટ અનિવૃત્તિકરણ પરમ સુખસાતાકરણ એહવું તરસતેકેં તે અનિવૃત્તિકરણને અંતે અને અંતરકરણને પ્રથમ સમયે ધનસારવત શીતળ સમ્યક્ત્વ પામે. તેવારે અનંતાનુબધી તથા મિથ્યાત્વકૃત પરિતાપ સર્વ મટી જાય. ગાઠ તૃષા-પીપાસા મટી જાય ॥ ૪ ॥

ઇહાં અનાદિ કાળનું પરમશત્રુરૂપ-પરમ દુઃખદાતારૂપ મિથ્યાત્વનું દુઃખ અંતર્મુહર્ત્તસુધી દહે થાય (દૂર થાય)-અનાદિનો પ્રથમ દુઃખાંત ઇહાં થયો. ઇહાં સિદ્ધાંતશેલીમાં કાળનિષ્ટાએ ગુણદોષ આપ્તિ તથા વિરહ આશ્રી ચાર ભાંગા કહ્યા છે તેના નામ કહે છે. ૧ અનાદિઅનંત ૨ અનાદિસાંત ૩ સાદિસાંત ૪ સાદિઅનંત. એ ચાર ભાંગાનો અર્થ કહ્યો છે:-જેને મિથ્યાત્વાદિક અનાદિનું છે અને તે કિવારે મંટશે પણ નહીં એવા અલબ્યાદિને અનાદિઅનંત પ્રથમ ભાંગો છે. અને જે લબ્યજીવ પ્રથમ સમ્યક્ત્વ

આમ્યો તેવારે તે જીવે અનાદિના મિથ્યાત્વનો અંત આણ્યો, તેમજ તેને અનાદિ સાંત બીજો લાંગો બાણ્યો; તથા જે જીવ સમ્યક્ત્વ પામી વળી સમ્યક્ત્વ વખતે કરી મિથ્યાત્વે બંધ તેવારે મિથ્યાત્વની આદિ થઈ. પછી કેટલોક કાળ મિથ્યાત્વે રહી વળી શુભ સામગ્રીના યોગથી કરી સમ્યક્ત્વ પામે તેવારે મિથ્યાત્વે અંત થયો એ બીજો સાદિસાંત નામા લાંગો થયો, તથા સાદિઅનંતનામા લાંગો તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વાદિ શુભ જેને ગટ થયા હોય તેને હોય પણ મિથ્યાત્વને ન હોય કેમકે અંતીલેદ કર્યા પછી જે મિથ્યાત્વ હોય, તે તો સાદિ લાંગે જ હોય, માટે જેને સમ્યક્ત્વાદિક ક્ષાયિક શુભ પ્રતે સાદિ, અને તે શુભ આવ્યા બંધ નહી તે અનંત, બધ્ય મિથ્યાત્વને ગણે લાંગા હોય, અને અગબ્ય મિથ્ય એકજ અનાદિઅનંત લાંગો હોય. ચક્રાન્ —

મિચ્છત્તમભવત્તણં, તમણાઈમણંતયં મુણેયવ્વં ।

મન્વાણં તમણાઈ, સપજ્જવસિયં તુ સમ્મતે ॥

અર્થ:—અગબ્યને મિથ્યાત્વ અનાદિ અનંત લાંગે અને બધ્યને અનાદિ સમ્યક્ત્વ લાંગે મિથ્યાત્વ હોય. ॥

જીવે સમ્યક્ત્વ કેટલે ભેદ હોય તે ગાથાઓ વડે કહે નં ચેપાવિહં દુવિહં, તિવિહં તદ્દ ચત્તવિહં ચ પંચવિ તદ્દમંચવિહં મં તુદ્ધ પળીયમાણેગુ તત્તદ્ધ ॥ ૮ ॥

અર્થ:—એક પ્રકારે, બે પ્રકારે, ત્રણ પ્રકારે, ચાર પ્રકારે પણ આગમના સમ્યક્ત્વ કહ્યું છે. તે

રૂપ વિસ્તારીને કહે છે:—તત્ત્વેગવિહંકરં તિહાં એકવિધ સં-  
 ક્ત્વ તેજ કે જે હે પરમેશ્વર! તુહ કેં તાહરા પણિય કેં પ્ર-  
 સ્યા જે છવાદિકલાવ-પદાર્થ તેને વિષે તત્ત્વરૂચિ હોય  
 થાત પરમાર્થ બુદ્ધિ હોય, સકલ દોષરહિત અને સકળ ગુણ  
 પૂર્ણ એહવા અરહિતદેવે લાગ્યું જે તત્ત્વ તેજ સત્ય છે.  
 કહી રૂચિ પરમાર્થબુદ્ધિ, તે વિષે આગમમાં કહ્યું છે:—  
 તમેવ સચ્ચં નિરસંકં જં જિણેહિં પવેર્યં' ઇસાદિ.

યદુક્તં યોગશાસ્ત્રે:—

રુચિ જિનોક્તતત્ત્વેષુ, સમ્યક્શ્રદ્ધાનમુચ્યતે;  
 જાયતે તન્નિસર્ગેણ-ગુરોરધિગમેન ચ ॥ ૧ ॥

ઊપજા શ્લોકનો અર્થ કહે છે:—શ્રી જિનેશ્વરભાષિત  
 છવાછવાદિક તત્ત્વનેવિષે જે સમ્યક્શ્રદ્ધાનકેં નિશ્ચય પ્રતીત  
 તેને તત્ત્વરૂચિ કહિયે, તે તત્ત્વરૂચિ શ્રદ્ધાન મિશ્ર્યાત્વદળના રસ-  
 1 મંદતાએ જાતિસ્મરણાદિક નિમિત્તે ધડાપોહ કરતાં કરતાં  
 કહેજે પોતાની મેળે પામે તે નિર્સર્ગ સમ્યક્ત્વ કહેવાય, અં-  
 યવા ગુરૂની ઉપાસના કરતાં સિધ્ધાંતવાણી સંભળતાં જે પામે  
 તે ઊપદેશિક શ્રદ્ધાન કહિયે ॥ ૧ ॥ ઇત્યાદિક લક્ષણ જે ત-  
 ત્ત્વરૂચિ તે એકવિધ સમ્યક્ત્વ કહિયે ॥ ૨ ॥

હવે દ્વિવિધ સમ્યક્ત્વ ત્રણ પ્રકારે કહે છે:—

દુર્વિદ્ધં તુ દંબમાવા, નિચ્છં વ્રવહારઓવિ અહવાવિ ॥  
 નિરસંગુવણસાઓ, તુહવયગવિઝહિં નિદિદ્ધં ॥ ૨ ॥  
 અર્થ:—હે જિનેશ્વર! તાહરા લાગ્યાં જે દ્વોદશાંગ તેના બાણુ



એહવા ને પ્રાણી પુરુષ તેણે એક દ્રવ્ય સમ્યક્ત્વ અને બીજું  
જાવ સમ્યક્ત્વ એ બે પ્રકારે સમ્યક્ત્વ કાણું છે, અથવા એક  
નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ અને બીજું બાહ્યાર સમ્યક્ત્વ એરીતે પણ બે  
પ્રકાર કદા છે. તથા વળી એક નિસર્ગસમ્યક્ત્વ અને બીજું  
ઉપદેશસમ્યક્ત્વ તે તુલ્યવાણ કેં તાહરાં વચનના વિગ્રહિ કેં  
ચેત્તા એટલે અર્થના બાણ પુરુષે નિર્દિષ્ટ કેં દેખાળું છે. ॥ ૯ ॥  
હવે ત્રણ પ્રકારે દ્વિવિધ સમ્યક્ત્વ કહ્યું તેના લક્ષણ  
કહે છે:—

તુહ વચને તત્તરુદ્ધ, પરમહમજાણઓવિ દન્વગયં ।

સમ્મં ભાવગયં પુણ, પરમહવિયાણઓ હોઈ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:—હે પ્રભુ ! તુક કેં તાહરા વચણ કેં વચનને  
પરમક કેં પરમાર્થ ને રહસ્ય તેનો મળાણઓવિ કેં અભણ  
છે, પણ તાહરાં વચનને વિષે તત્તરુદ્ધ કે તત્તરુચિ છે, કેમકે ને  
રાગ દ્વેષ અજ્ઞાન એ ત્રણ દોષનો નારા થવાથી વીતરાગ થયા તે  
અસત્ય ભાષણું કરે નહીં, માટે થી જિનભાષિત વચન સર્વ  
સત્ય છે, એમ તે બાણ છે તો એવી ને તત્તરુચિ તે દન્વગયં  
કેં દ્રવ્યગત સમ્યક્ત્વ કહિયે. યત:

માવેણ સદ્દહતો અયાણમાણેવિ સમ્મત્તં,

ને સુક્ષ્મ અર્થને નથી બાણતો એહવા અબાણને પણ  
ને ભાવે સદ્દહે છે કે ને અરિહંત તે શુદ્ધ ભાષણું કરના  
રાજ છે એહવી ઓઘે પ્રતિત છે તો અબાણ પુરુષને પણ દ્ર  
વ્યથી સમ્યક્ત્વ છે.





હું વંચ્ય સમગ્ર તુ દ્વંષ, જરાદનાથેણ જેણ પન્નત્તં ।

। સમગુવએસથવં, સમ્પત્તં તસ્સ તુન્ન નમો ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:—આ ગાથામાં પાંચ દષ્ટાંત દેવા છે, તેમાં જળનો વસ્ત્રનો અને કોદરનો એ ત્રણ દષ્ટાંત આગળ પૂર્વ ત્રય તાવસરે કહી બતાવશે. અને માર્ગનો તથા વ્તરનો એ બે બીજા કોઈનો ઉપદેશ પામ્યા વિના જ લાભતો લાભતો પોતાની સાહેબે માર્ગે રહે, અને કોઈક પંથજાણી થયેલા પંથી વિવિધ પાપના હિપ્તથી કોઈ સ્વચ્છતનો યોગ ન મળવાથી જ પામેજ નહી, તિહાંનો તિહાંજ રહે અને ત્રીજો પુરૂષ બી-ને પૂછી માર્ગ પામે.

તેમજ વળી વ્તરનો દષ્ટાંત કહે છે:—જેમ કોઈકને તાપ-આવ્યો હોય તે આપધ કર્યાવિના જ પોતાની મેળે જતો અને કોઈકને તો આપધ ચૂર્ણ ધાગાદિ ( દોરાદિક ) પ્રયોગ થી વ્તર વાય, તથા કોઈકને તો અસાધ્ય વ્તર કોઈ રીતે જ નહી. એ રીતે એ બે દષ્ટાંત સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિવિષે જોડવા આવી રીતે:—

કોઈક શુદ્ધપક્ષી-કાળાદિક કારણ પરિપાકવંત ચરમાવર્તિ પરમકરણી એવો લાભ્ય જીવ તે સાહેબે આપોઆપ વિચારતો પ્રકો સમ્યક્ત્વ પામે તે નિસર્ગ સમ્યક્ત્વ કહિયે; તથા કોઈક જીવ પૂર્વોક્ત કાળાદિક ચોચતાવંત હોય પણ સદ્ગુરુને યોગે ઉપદેશ સાંભળી અત્યાદિની ભૂલ મટાડી દેવ ગુરુ ધર્મ સદ્ગુણ-રૂપ સમ્યક્ત્વ પામે તેને ઉપદેશ સમ્યક્ત્વ કહિયે. એ નાએણ.







મે પૂરોક્ત વિધિએ કરી અંતરકરણને પ્રથમ સમયે ઉપશમ  
સમ્યક્ત્વ પામે પણ ઉપશમે રહેા પુનઃ ત્રણ કરેજ નહિ  
અંતરકરણ કાળ પ્રમાણ શુદ્ધ નિર્મલ અપૌદ્ગલિક ઉપશમભાવ  
યેદીતિહાંથી ચલાયમાન થયોથકો અવશ્ય મિથ્યાત્વે જાય; અપર  
પુનઃ તે છે નહિ માટે ઇલ્લિકાને દ્રષ્ટાંતે ફરી પાછો સફાણ  
ને મિથ્યાત્વ રૂપ સ્થાનક ત્યાંથી આવ્યો તે ફરી મિથ્યાત્વેજ  
જાય, જેમ ઇલ્લિકા જે કોઈ જાતની ઇયત્ત એક કાષ્ટાદિક પદાર્થથી  
આગળ જવાની આહવા કરે ત્યારે આગલા ગાત્રનું વિલેપ કે  
વિસ્તારનું કરે, આગલા શરીરના ભાગને ચારે તરફ વિસ્તારતાં  
સ્થાનક અણુપામતી પાછી પૂર્વ સ્થાનકે જિહાંથી શરીર ઉપાડ્યું  
હતું તિહાંજ આવે.

અનુક્રમ કલ્પમાણ્યે:—

આલંબનમરૂહંતિ, જહ સદ્ગણં ન મુંચપ્ ઇલિયા ॥  
एवं अकयतिपुंजो, मिच्छं चिय उवसमी एइ ॥ ૧ ॥

જો ગાથાનો અર્થ સુગમ છે ને પ્રથમ લખાઈ ગયો છે.  
એમ સ્થાનાંતર ગમનના અભાવ માટે ઉપશમ સમ્યક્ત્વી

મિથ્યાત્વેજ જાય જો સિદ્ધાંતિકનો અભિપ્રાય છે, તથા કર્મશ્રંથ-  
વાળા એમ માને છે કે જે કોઈ અનાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિ સંસારી  
જીવ જેવારે ચરમાવર્ત તથા ચરમકરણ કરવાને અવસર પડેલા  
સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિકાળેજ યથાપવૃત્ત્યાદિ કરણત્રય કરવા પૂર્વકજ  
અંતરકરણ કરે, તિહાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામી અવશ્ય ત્રણ  
પુનઃ કરે, એટલે યથાપવૃત્તિકરણે શ્રંથીદેશે આવે, તથા અપૂર્વ  
કરણે શ્રંથીલેહ કરે, તથા અનિવૃત્તિકરણે મિથ્યાત્વ સ્થિતિના





તથા જેમ કોઈક વસ્ત્ર મલીન હતું તે ક્ષારાદિક ઔષધના યોગે  
અતિ સ્વચ્છ નિર્મળ થાય. બીજું થોડો ઔષધનો પ્રયત્ન હો-  
વાથી થોડું નિર્મળ થાય અને ત્રીજું મલીનજ રહે. તથા મલીન  
જળ જેમ નિર્મળ રૂપાદિકના યોગે અતિ સ્વચ્છ થાય, બીજું  
થોડું નિર્મળ થાય ત્રીજું મલીનજ રહે. એમ ત્રણ દ્રષ્ટાંતે અંતર-  
કરણગત ઉપશમ સમ્યક્ત્વ રૂપ ઔષધના યોગેકરી મિથ્યાત્વ-  
મોહનીયતા દલિયાં મિથ્યાત્વરૂપ મીણથી ભર્યાં હતાં તેનો એક  
ભાગ તો શુદ્ધ કર્યો-મીણરહીત કર્યો, અને બીજો ભાગ અર્ધ-  
મીણરહીત થયો, એટલામાં અંતર્મુહૂર્તના કાળની સમાપ્તિ થઈ  
તેથી તે બીજો ભાગ તો અર્ધશુદ્ધ થયો અને ત્રીજો ભાગ શુદ્ધ  
કરવાને તો પહોંચી શક્યોજ નહી તેથી તે ત્રીજો ભાગ તો સં-  
પૂર્ણ મિથ્યાત્વરૂપ મીણસહિત વિષથી ભરેલોજ રહી ગયો.

હવે તે ત્રણપુંજનાં ત્રણ નામ થયાં, તેમાં પહેલો શુદ્ધ-  
પુંજ તે દર્શન (સમકિત) મોહનીય કહિયે, હવે તે જીવ અંતર-  
કરણગત ઉપશમકાળ પૂરો થયે થકે એટલે જેટલો વખત અંતર-  
કરણનો તેટલોજ વખત ઉપશમ સમ્યક્ત્વનો છે તે ઉપશમ સમ્ય-  
ક્ત્વનો કાળ અંતર્મુહૂર્ત પ્રમાણ પૂરો થયે થકે જો પરિણામની  
વિશુદ્ધિ રહે તો શુદ્ધ પુંજનો ઉદય થાય, તેનું નામ ક્ષયોપશમ  
સમ્યક્ત્વ કહિયે, એટલે મિથ્યાત્વરૂપ મીણથી ભરેલાં દલિયાં જે  
શુદ્ધ કર્યાં તેહનો ઉદય છે જેમાં તે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહિયે.

છેલ્લાં શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે 'જો નિર્વિષ દલિયાં કર્યાં  
તો પણ જાતે તે દલિયાં મિથ્યાત્વનાં છે, નિર્વિષ થવાથી તો  
રૂપ ગંધાદિક ગયું પણ ગુણને આવરણ કરનારાં દલિયાં તો તે-  
મનાં તેમજ છે, તો સમ્યક્ શ્રદ્ધા ભાસન કેમ થાય?' તેવારે

શુર કહે છે કે 'જેમ કેમ અમક અથવા અપર પાપાણાદિક  
જાતે મહીન હોય તેને કેમ ઐષધાદિક યોગે કરી તે પાપાણા-  
દિકમાંથી કાળાશરૂપ કલુષતા કાઢી નાખે તેવારે તે દળ નિર્મળ થાય,  
પછી તેને આંતરે જે વસ્તુ રહી હોય તે સર્વ દીકામાં આવે,  
પણ છાની રહે નહીં તેમજ ધડિાં દર્શનમેહુનીયકર્મના હસ મધ્યે  
અશુદ્ધપરિણતિરૂપ નિશ્ચયત્વ વિષે કરી મહીન થયેલું અત્યંત  
કાળાશરૂપ ભરેલું હોતું તે ઉપશમ સમ્યક્ત્વરૂપ ઐષધના મહિ-  
માથી દૂર થાય, પછી નિર્વિષ દક્ષિણાં રક્ષાં તે સ્વચ્છ અત્રપટ્ટ  
સરિખાં છે તે નિર્મળ દક્ષિણાં કાંઈ શ્રદ્ધા ભાસનમાં વિપરિણામ  
કરે નહીં, તેથીજે કેળને નિશ્ચયત્વનાં દક્ષિણાં છે તે પશુ નિર્વિષ  
છે ( નિર્મળ છે ) તેથી તેને દાયોપગમ સમ્યક્ત્વ કહિયે.'

યદુક્તં વિશેવાનશ્વરુત્તૌ:--

તત્ત્વેદમદીવશ્વ સ્વઠાત્રાત્ત્વૈર્દૃઙ્ ॥

ન કલોન્વાત્ત્વિ કાવિદેવેદ્રોત્તિ ॥ ૧ ॥

ત્ત્વૈર્દૃઙ્ ની ત્ત્વૈર્દૃઙ્ ની ત્ત્વૈર્દૃઙ્ ની ત્ત્વૈર્દૃઙ્

દર્શનવાત્ત્વિય, વિશ્વવાદ્વિય કીર્તિત: ॥ ૨ ॥

( જોન પાપાણાદિક દેવ, જોન વિષુદ્ધ દિયુદ્ધ )

અવધુત્ત્વ )

મહા દેવદેવ વિશે જેમ અમકના પાપાણાદિક સંદેહો સી-  
વક કરી સ્વચ્છ, વિશ્વ કરે. વિદ્યા અમક જે કે આવે છે તે  
પાપાણાદિક સંદેહો સીવક કરી સ્વચ્છ, તેથીજે રીતે શો-  
ધ કરી સ્વચ્છ કરે નહીં.

તિહું ત્રિપુંજી તે સમ્યક્દર્શની, દ્વિપુંજી તે મિશ્રદર્શની  
એકપુંજી મિથ્યાદ્રષ્ટિ હોય. તથા ઉપરામ સમ્યક્ત્વથી  
જાને કાંઈક ઉત્તરના કાંઈક મલીન એકવા મિશ્ર પરિણામ  
તો મિશ્રમોહનીયનો ઉદય થાય, એટલે મિશ્રપુંજી ઉદય  
ને અને તે અનંતાનુગંધીના ઉદયગણથી અતિ મલિન  
જામ થાય તો મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય થાય એટલે  
દ્વિપુંજી ઉદયમાં આવે.

એ રીતે સંસારમાં કેટલાક ત્રિપુંજી, કેટલાક દ્વિપુંજી, કેટ-  
લા એકપુંજી હોય. તેમાં ક્ષયોપશાની ત્રિપુંજી હોય, તથા મિ-  
ત્તનો ક્ષય કરીને સમ્યક્ત્વ મોહનીયની ઉત્તરગત કરે તે-  
રે દ્વિપુંજી હોય, અથવા અપુંજી એટલે પુંજીરહિત ક્ષાયિક  
સમ્યક્ત્વ હોય. તથા જેવારે મિશ્રતું ઉદગત કરે અથવા સ્વ-  
યે તેવારે એકપુંજીનું હોય. ઇહાં પુંજીતપનો સંક્રમ કલ્પમાણ્યે  
મ કલ્પો છે કે પ્રવર્ધમાન પરિણામી જે સમ્યક્ત્વ હોય  
મિથ્યાત્વ પુદ્ગલને આકર્ષીને સમ્યક્ત્વપુંજીમાં અથવા મિશ્ર-  
પુંજીમાં સંક્રમાવે તથા મિશ્રપુદ્ગલને સમ્યક્ત્વની સમ્યક્ત્વમાં  
સંક્રમાવે. તથા મિથ્યાદ્રષ્ટિ મિશ્રપુદ્ગલને મિથ્યાત્વપુંજીમાં નાખે  
અને સમ્યક્ત્વ પુદ્ગલ મિથ્યાત્વ પુંજીમાં સંક્રમાવે, પણ મિશ્ર-  
પુંજીમાં ન નાખે.

તથાચોક્તઃ—

મિચ્છત્તમિઅં સ્વીણે તિપુંજી સમ્પદ્દિઠિણો નિયમા ॥  
સ્વીણમિઓ મિચ્છત્તં દુણ્ણપુંજીં ય સ્વવગો વા ॥ ૧ ॥

અર્થ:—એ રીતે કાર્મણિકમતે પ્રથમ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે અને તે ઉપશમી નિવાસ તણ પુનઃ કરે.

અર્થ ન કર્મગ્રંથે:—

કમ્મગમેસુ ધુવં પઠ્ઠમોતરામી કરેઃ પુંગતિયં ॥

તત્ત્વંડિઓ પુણ મચ્છદ્દ સમ્મે મીસાઈ મિન્ઠે વા ॥૧॥

અર્થ સુગમ છે. એ રીતે શિધ્ધાંતિક માર્ગે તથા કર્મ-અધિક માર્ગે લિન્ન લિન્ન આશય છે. પ્રકરણ કરનારે તો જોડુના આશય લઈને પ્રકરણની રચના કરી છે.

તિહાં શિધ્ધાંતકારના આશયે કોઈ મિથ્યાદ્રષ્ટિ યથાપ્રવર્ત્યાદિ કરણત્રયે કરી અંતરકરણ કરે. તિહાં અંતરકરણમાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે પણ પુનઃત્રય કરે નહીં. અંતર્મુહર્ત ઉપશમ સમ્યક્ત્વ વેદીને પછી મિથ્યાત્વે જાય. એ આશયથી પ્રકરણકાર સાતમી ગાથામાં અનિવૃત્તિકરણે અંતરકરણ કરી સામાન્યે માર્ગ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે પણ પુનઃ તણ ન કરે એમ કહ્યું છે. ઘણી કોઈ જીવ યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરી પછી અપૂર્વકરણે પ્રાંથી જોડી પુનઃત્રય કરી અનિવૃત્તિકરણે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પામે એ આશય અપુણ્યકયત્તિપુને એમ સોલમી ગાથામાં કહે છે, જોટલે અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિ પ્રથમ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પામે એ સિદ્ધાંતજોલી છે.

તથા કર્મગ્રંથાભિપ્રાયે તો અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટી જીવ પહેલાં કરણત્રયપૂર્વક અંતરકરણે ઉપશમ સમ્યક્ત્વી થઈને તણપુનઃ અવશ્ય કરે. પછી જે પુનઃનો ઉદય થાય તિહાં 'જાય એટલે કોઈ શુદ્ધપુને જાય તો ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વી થાય તથા જે





અર્થ સુગમ છે.

તથા ઇહાં ઉપશમશ્રેણીકારક એ પ્રકારે હોય. એક સ્વદ્વાયુ દીર્ઘાયુ. તિહાં અદ્વાયુવત તો શ્રેણીસમાપ્તિ અવસરે પામ્યો થકાં અહમિદ્રપણે ઉપને, સર્વાર્થસિદ્ધિ પર્યંત ॥ થાય. યદુક્ત—

શ્રેણ્યારૂઢકૃતે કાલેઽહમિદ્રેણેવ ગચ્છતિ ।

પુષ્ટાયુસ્તૂપશાંતાંતે—નયેચ્ચારિત્રમોહનીં ॥ ૧ ॥

અર્થ—જે સ્વદ્વાયુ હોય અને પ્રથમ સંઘયણી હોય સર્વાર્થસિદ્ધિપર્યંત જાય, અહમિદ્ર તે જેના ઉપર ક્રોધનો ક્રમ નહીં એડવા કદવાતીત દેવતામાં ઉપને અને ખીજ તથા જન સંઘયણવાળા તે અન્યુતાંત ગારમા દેવલોક પર્યંત ઉપને, જુ આગળ ન જાય તથા પુષ્ટાયુ સમ્યક્ત્વી તો ઉપશાંતમોહ જુઠાણા પર્યંત મોહનીયકર્મનો પૂર્ણ ઉપશમ કરે તેવારે ઉપ-  
મ. આરિત્ર હોય. યદુક્ત—

શાંતિદગ્ધત્તમોહત્વા—દ્વૌપશમિકાભિધે ।

સ્પર્તા સમ્યક્ત્વચારિત્રે, યાવશ્વોપશમાત્મકઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—ઈહાં ઉપશાંતમોહ શુભસ્થાનકે દર્શનમોહનીય આરિત્રમોહનીય ઉપશમાવસરે સમ્યક્ત્વ આરિત્ર તે ઉપશમ પ્રપન્ના હોય તથા હાય પણ ઉપશમ હોય. તથા જને તદ્દલવે પુ હોય તેને દાયિક સમ્યક્ત્વ પણ હોય. તેને ડ શુભભાણે પાંચભાવ હોય, પણ તે બુદ્ધાબુદ્ધાને જાણવા.





હે કયા ગુણુઠાણે કયું સમ્યક્ત્વ હોય તે કહે છે:—  
 ત્રીયગુણે સાસાણા, તુરિયાદસુ અઢિગાર ચરુ ચરુસુ ॥  
 ઉવસમગ સ્વયગ વેયગ, સ્વાઓવસમા કમા હુતિ ॥૨૩॥

અર્થ—ત્રીયગુણે સાસાણા કેં સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ  
 ત્રીજા સારવાદન ગુણુઠાણામાં હોય, પણ અન્ય ગુણુસ્થ  
 નકે ન હોય અને ઉપશમ સમ્યક્ત્વ તે તુરિયાદસુ અઢિગાર  
 ચરુચરુસુ કેં છે એથા ગુણુઠાણાથી પ્રારંભી આઠ ગુણુઠાણાસુ  
 હોય, અર્થાત્ એથા ગુણુઠાણાથી માંડી ઇચ્છારમા ઉપશાંતમે  
 નામના ગુણુઠાણા સુધી હોય, પણ અન્ય ગુણુસ્થાનકે ન હે  
 અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ ઇચ્છારસ કેં ઇચ્છાર ગુણુઠાણે હોય, એ  
 એથા ગુણુઠાણાથી માંડીને ચચિદમા અયોગી ગુણુઠાણાસુધી  
 અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ તથા વેદક સમ્યક્ત્વ એ જે સમ  
 ચચિદ કેં અનુક્રમે ચાર ચાર ગુણુઠાણાસુધી પામિયે,  
 વેદક અને ક્ષયોપશમ એ જે એથા ગુણુઠાણાથી માંડીને  
 અપ્રમત્ત ગુણુઠાણાસુધી હોય પણ અન્ય ગુણુઠાણે ન પ  
 એ વાત સત્તાઆશ્રી બાણવી. પણ પરમાર્થે તે વેદક સ  
 અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ એ જે એકજ કહ્યા છે.

યથા પઢશિતિપ્રકરણે—

વેયગ સ્વયગ ઉવસમે, ચરુરોણગાર અઢ તુરિયા  
 ધતિ શ્રી નિનવલ્લભસંસ્કૃત પરશીતિપ્રકરણે  
 તથા ઇન્દ્રસ્વામિત્વમાં પણ કહ્યું છે. એ રીતે  
 નિશ્રાએ સમ્યક્ત્વ કહ્યા.



મૂઝઁધેનાહિગયા, - જીવાજીવા ય પુન્રપાયં ચ ॥

સહસંમદ આસવા સંવરોય રોણં નિરુગ્મો ॥ ૧ ॥

જો જિણરિદ્ધે ભાવે, ચડવિદ્ધે સદ્દાઈ સયમેવ ॥

એ અનન્નહત્તિય, સ નિરસગ્ગરુદ્ધિ નાયવ્વો ॥૨॥

અર્થ—મૂઝઁધેણુ કેં સદ્ગુણાર્થ એટલે છતો ને અર્થ તેહને સહસંમદ કેં નાતિસ્મરણાદિક પુરિવિજ્ઞાનેઠરી ને શ્રીજિનેશ્વરના દીઠા હવાઈવ પુન્ય પાપાદિકના ભાવ તે ચડવિદ્ધે કેં દ્રવ્ય ક્ષેત્ર ઠાળ ભાવલેદે અથવા નામ સ્થાપના દ્રવ્ય ભાવલેદે એવં આદે પ્રકારે સ્વયમેવ એટલે ચોતાની એળેજ સદ્દે ને એમજ છે પણ શ્રીજિનભાષિત અન્યથા નથી. એમ જિનેશ્વરના દીઠા ભાવ તે નિશ્ચળ દરે તે નિશ્ચળરૂચિ-નિસર્ગરૂચિ બાણવી.

एए चेव उवइहे, जो परेण सददइ ॥

હુઝમધેણ જિણેણ વા, ઉવણસરુદ્ધિ નાયવ્વો ॥ ૩ ॥

અર્થ—એએ કેં એ શ્રીજિનોક્ત સિદ્ધાંતમાં ઠહ્યા ને ને ભાવ તે ઉવધકે કેં ઉપદેશદ્વારાએ પરેણુ કેં પરથી એટલે હુઝમસ્થથી અથવા જિનરાજથી સાંભળીને અવિતથ સદ્દે તેને ઉપદેશરૂચિ કહિયે.

राग, दोसो, मोहो, अन्नाणं जस्स ववगयं होइ ॥

આણાણ રોયંતો, સો લલુ આણારૂં નામ ॥ ૪ ॥

અર્થ—નેના રાગ, દોષ, મોહ અને અજ્ઞાન એ દોષ ક્ષમ થઈ ગયા હોય તે અસત્ય ન બોલે; કેમકે એ દોષ હોય તોજ



અર્થ—તે જીવને અભિગમરૂચિ હોય જે ઈચ્છાર અંગ તથા  
પ્રાણ અને પદ્મ-નગરે પ્રકીર્ણક અને ઉત્તરાધ્યયન પ્રમુખ  
તથા દષ્ટિવાદના ગભિર અર્થ જાણવાની આહુના રાખે તે છટ્ટી  
અભિગમરૂચિ કહિયે.

દ્વાણ સન્નભાત્રા, સન્નપમાણેહિં જસ ઉલ્લહા ॥

સન્નાહિં નયત્રિહિય, વિત્યારરૂચિ નાયવ્વો ॥૮૮॥

અર્થ—દ્રવ્ય જે ધર્માસ્તિકાયાદિક છે તેના સર્વભાવ  
જે દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય, ઉત્પાદ વ્યય દ્રવ્ય તેને સર્વ નય ભંગ  
પ્રત્યક્ષ પરોક્ષાદિ પ્રમાણે રચાઈ શકેલી સહિત અનેક સમ્પત્તિ  
ભાગી પડેપણાએ જાણે તે સાતમી વિસ્તાર રૂચિ કહિયે.

દંસણ નાણ ચરિત્તે, તવ વિણણ સચ સમિદ્ગુણિસુ ॥

જો કિરિયામાવરૂડ, સો સલ્લુ કિરિયારૂડ નામ ॥૯૧॥

અર્થ—જેને દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર તપ વિનય સમિતિ  
શુભિ પ્રમુખ જાણ ક્રિયાથી ધણો રંગ હોય, ક્રિયાભાવમાં  
ધણી આહુના રહે તેને આઠમી ક્રિયારૂચિ કહિયે.

અણભિગદિયકુદિદ્દી, સંસેવરૂચિ દોડ નાયવ્વો ॥

અવિસારઓ પવયણે, અણભિગદિયો અ સેસેસુ ॥૧૦૧॥

અર્થ—જે પ્રાણી અણુભિગદિય કે અનભિગદિક દુદ્ધિ  
જે કુમાર્ગ શાંખ્યાદિક દર્શનોને આગ્રહ ધરે નહિ, થાડું દ્રવ્ય  
જે ધણું જાણે, કુમતિમાં પડે નહિ, સમય વિચારે, ચિંતાતિ  
કુત્રનીપરે તથા પ્રવચન જે જિનાગમ તેને વિષે ધણું અવિશ્વાસ  
નિપુણ ન હોય તો પણ સત્ત્વગુણે ટરી દહામક ધરે નહિ.



જો કેમ હશે ? જોમ હજમજો દે તે માણું માંડવિ  
મેળ્યાત કહિયે.

જો એકદિગદિક સમુદ્ગમ હવેને બનાવિનું પાપ્યાદે  
લાગી રહું છે, પ્રાચે અસન્નીયા ગુણી જે લાય તે માંડવું  
અનાયોગિક મિથ્યાત્વ વાળવું.

અથવા અંસારી હવેને બીજા પણ ગાર પ્રકારે મિથ્યાત્વ  
લેાય તે કહે છે. એક લોકિક દેવગત, બીજું લોકિક શુદ્ધગત,  
ત્રીજું લોકોત્તર દેવગત, ચોથું લોકોત્તર શુદ્ધગત. તેમાં દરેક  
શક્તિ પ્રમુખને માને પૂજે તે લોકિક દેવગત મિથ્યાત્વ, ગ્રાહ્ય  
તાપસ્યાદિકને શુદ્ધપ્રધાને માને પૂજે તે લોકિક શુદ્ધગત મિથ્યા-  
ત્વ, વળી જે અપ્રભાવ જિતિજિજ્ઞાને ઇદ્રિય નુષ્ઠને અર્થ માને  
પૂજે તે લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ, અને જે નુસાપુને ઇન્દ્રિયોક્ત  
સુખ યશ માન પ્રતિષ્ઠા અથવા ધન ધાન્ય પુત્રાદિકની આશા  
ધરીને માને હજી ધાન આપે તે લોકોત્તર શુદ્ધગત  
મિથ્યાત્વ કહિયે.

તથા હવે અહ્યસન્ના, અહવે હવસન્ના, મગ્ગે ઉમગ્ગ-  
સન્ના, ઉમગ્ગે મગ્ગસન્ના, મુદ્દેવે અદેવસન્ના, અદેવે મુદ્દેવસન્ના,  
મુચ્છાદુરુ અચ્છાદુરુ, અચ્છાદુરુ મુચ્છાદુરુ, ધમ્મે અધમ્મ-  
સન્ના, અધમ્મે ધમ્મસન્ના, જો દગ પ્રકારે વિપરીત વાસ-  
ન્ય મિથ્યાત્વ છે.

તથા જે બળીરદ્યાણધન સંક્રાંતિપૂજન જોમ જોક વર્ષ  
ચત પર્વ આરાધન તે સર્વ લોકિક પર્વગત મિથ્યાત્વ  
તથા દીવાળી પ્રમુખ દેશ્યાણકના દિવસે ઇદ્રિયસુખને અર્થ  
પ્રાપ્તિનાદિક કહે તે લોકોત્તર પર્વગત મિથ્યાત્વ છે.



સર્વ મળી એકવીશ લોકે મિથ્યાત્વ તે સંસારી જીવોને સં-  
સારમાં લમાડે છે.

તથા વળી ધર્મોર્થો જીવને ચાર પ્રકારે મિથ્યાત્વ ટાળ-  
વાનો ઉપયોગ રાખવો તે કહે છે. તેમાં પ્રથમ પ્રદેશમિથ્યાત્વ  
છે. તે જે આત્મપ્રદેશે પૂર્વજાંદ મિથ્યાત્વના દલિયાં રહ્યાં છે  
તે સત્તાગત અથવા દૃઢગત દલિયાં છે તે પ્રદેશગત મિથ્યાત્વ  
છે. તે જેવારે જીવ જિનવાણી સાંભળી અર્થ લાવ જાણ  
સફળે, સકળ પુદ્ગલિક લાવને હેય સફળે, કેવળ સ્વરૂપલાભ  
અર્થ પરિણતિ પરિણમન તેનેજ સુખનું મૂળ જાણી સફળે  
આદર કરે, એવી વાંછાએ પ્રદેશમિથ્યાત્વ ટળી જાય.

બીજું પરિણામમિથ્યાત્વ તે જે પોતાના પ્રમાદ દોષકર  
શુદ્ધ શ્રદ્ધા કરીને દુશ્રદ્ધા થાય. જેમ પૂર્વધરને નિદ્રાદિક દોષ  
કરી પૂર્વ ગણિત થાય. મરીને નિગોદાદિકે જાય. જેમ પ્રસન્ન  
અંદ રાજર્ષિ દુર્વાક્ય સાંભળી ચેતના કરી ગઈ. તે પરિણા-  
મિથ્યાત્વ કહિયે. એ મિથ્યાત્વ તે જિનવાણીને વિષે તીવ્રોપયોગ  
રહેવાથી ટળે છે.

ત્રીજું પરપણામિથ્યાત્વ તે હિસૂત્ર લાપવાના જે મહો-  
દોષ તેને કહિયે. એથી અનંત સંસાર પરિભ્રમણ કરે. ધર્મબીજને  
સ્વંસ કરે. જે સફળણા રાખીને મરણાંત કષ્ટ પડે તો પણ  
જિનવાણી વિરૂધ્ધ પરપણા ન કરે તેને એ મિથ્યાત્વનો દોષ ટળે

ચોથું પ્રવર્ત્તિમિથ્યાત્વ તે જે મિથ્યાત્વની કરણી ક-  
મિથ્યાત્વ પ્રવર્ત્તિવે તેને કહિયે. એ મિથ્યાત્વ સુસાધુ તથા  
સુશ્રાવકની સંગતિ કરવાથી તથા રાગદ્વેષને મંદ કરી મધ્યસ્-  
થાવે પરીક્ષા કરી શુદ્ધ પ્રવર્ત્તન કરવાથી ટળે છે.

મ જો મિથ્યાત્વ જગતમાં નેટલી દુઃખની ભતો છે તે  
મૂળ કારણ છે. કોયો દુઃખમન, કોયો બ્યાલ તથા  
જે ન કરી શકે તે દુઃખ જો મિથ્યાત્વ આપે છે. બ્યાધિ  
દારિદ્ર તથા વનવાસથી પણ મિથ્યાત્વ સેવન અનંતગુણ  
છે. જેણે મિથ્યાત્વને છોડ્યું તેણે સર્વ જગત છોડ્યું.  
કેની ક્ષધિ પામવી સુદલા છે પણ મિથ્યાત્વ ટાળવું  
છે. તે માટે આત્મસુખાર્થી હવે વિશેષ કરીને મિથ્યાત્વનું  
ન કરવું. નિર્મળ શ્રદ્ધાન કરી આઠ ગુણ સુક્ત અને  
શ્રદ્ધિ દોષ વિમુક્ત સમ્યક્ત્વ દ્રઢ કરવું.  
હવે આઠ ગુણે કરી સમ્યક્ત્વની પુષ્ટિ કરે, તે આઠ ગુણ કહે છે.

નિસ્સંકિય નિકંસિય, નિવિત્તિગિચ્છા અમૂઢદિદિય ॥

ઉવવુદ્ધિરીકરણે, વચ્છલ પ્પમાવણે અદ્ધ ॥ ૧ ॥

શ્રી જિનાગમને. વિષે સૂક્ષ્મ વિચાર અર્તીદ્રિયાદિક લાવ જે  
છે તે સાચા સદેહે પણ સદેહે શંકા ન આણે અને સખત લાય  
પણ મનમાં આણે નહીં તે પ્રથમ નિઃશંક ગુણ.

બીજી નિકંક્ષા ગુણ તે અન્ય દર્શનના કષ્ટ મંત્ર અમલકારા-  
દિક ઉન્નતિ દેખી તેની ચાહના ન કરે, આકંક્ષા ધરે નહિ,  
અથવા ધર્મના પુણ્યરૂપ ફળની ઇચ્છા ન રાખે, કમકે જીહાં  
ઇચ્છાની આતુરતા તિહાં પુણ્યરસ ઓછો થાય. જીહાં ઇચ્છા  
તિહાં કમખંધ છે અને પુણ્ય તો ધર્મક્રિયાનો વસ્તુ સ્વભાવ છે,  
તે તો અવશ્યજ થાય, તેને ઇચ્છારૂપ દોષ તો સાચું કમરસ  
કરે. અને જે નિઃસ્પૃહપણે કરેલી ધર્મક્રિયાનું ફળ છે તે નિર્મ  
લધિ છે, માટે જો નિકંક્ષા ગુણથી ધર્મફળ વૃદ્ધિને પામે

ત્રીજી નિવિત્તિગિરિયા ગુણ તે ધર્મસંખ્યાની મૂળનો સંદેહ રાજો નહીં, જેમ કોઈ મનુષ્ય ધર્મકરણી કરતો સતો કોઈ પૂર્વકૃત પાપપ્રકૃતિને ઉદ્ધરે દુઃખે પીડાતો થકો મંદબુદ્ધિનો ધણી એમ વિચારે જે હું ધર્મ કરું છું તો પણ પીડા કેમ પામું છું? એ ધર્મક્રિયાનું ફળ થશે કે નહિ થાય? એવી શંકા ધરે પણ એમ ન વિચારે જે એ તો પૂર્વકૃત કર્મફળ ઉદય આવ્યા છે, પણ વર્તમાન જે ધર્મક્રિયા કરું છું તે આગળ અવશ્ય સુખરૂપ ફળ આપશેજ. કેમકે શ્રી જિનેશ્વરે કહ્યું છે—

કઢાળ કમ્પાણ ન મુલ્ક અતિથિ.

માટે જે નિવિત્તિગિરિયા ગુણવંત હોય તે સંદેહ ધરે નહીં. શ્રી જિનમદ્રગણી ક્ષમાશ્રમણે કહ્યું છે કે—

કથય્ય મદ્દુવ્વલે, તિવિદાયરિહવિરહઓ વાવિ ॥

નેય મ્મહનત્તણેય ય, નાણાવરમોદયેણં ચ ॥ ૧ ॥

અથવા શુભ અશુભ પુદ્ગલ એક સરખા મળે પણ અશુભ પુદ્ગલ દેખી દુઃખગ્ન કરે નહીં. તથા પુણ્યેદયે શુભ સંયોગ મળ્યો થકો તેમાં આસક્ત ન થાય, અહંકાર કરે નહીં. પાપોદયર્થ અશુભ સંયોગ મળે તો દિલ્લીર થાય નહીં, તે નિવિત્તિ ગિરિયા ગુણ કહિયે.

આથી અમૂલ્યદ્રષ્ટિ ગુણ તે જે શ્રીઆગમશિદ્ધાંતમાં નિ ગોદમુખના સૂક્ષ્મ વિચાર સાંભળતાં મુંઝાય નહીં. જે ચોતાની ધારણામાં આવે તે ધારી રાજો અને જે ધારણાગુહિધરે ન આવે તે પણ સદૃશ, નિર્દાં એમ વિચારે જે રત્ન દોષથી વિમુક્ત એવા જિનેશ્વર તે અન્યથાવાદી ન હોય.

પ્રકૃત્ આગમે:—

અસંસુદ્ધ જં બુજિય્યા, સંવવણ્ણમયમવિત્તદ્ ॥

તદા ચિત્તં મદ્યં, અન્નદા ન વચંતે જે ॥ ૧ ॥

અણુવક્ય પરાણુગ્રહ-પરાયણા જં જિણા જગપ્પવરા ॥

જિયરાગદોસમોદાય, નન્નદાવાણ્ણો તેણ ॥ ૨ ॥

અર્થ:—જે જિનવાણી સાંભળતા જાણે ન પડે, સમ-  
જવામાં ન આવે, તેના હેતુ લગે છે. કોઈક શ્રેતા તો પૂર્વ-  
જ્ઞાન કૃત જ્ઞાનવિરાધન કર્મોદય થયે થકે મતિદુર્ગંજિતાથી ન  
સમજે, તિવારે આત્માર્થ તથા વિધિજિપદેશક કોઈ હેતુ દૃષ્ટાંતા-  
દિક વચને કરી શ્રેતાના ચિત્તમાં જિતારે, એહવા મહાપુરુષોને  
વિરહે તથા નીતિ ન્યાયના અણુબાણુપાથકી એટલે અનેક નય  
યુક્તિના ગ્રહણપણાવિના અથવા જ્ઞાનાવરણી કર્મના પ્રાણોદયથી  
ન સમજે, તેવારે આત્માર્થી અમૂઢદષ્ટિજીવ એવો વિચાર કરે  
જે હેતુ ઉદાહરણ અથવા અનેક યુક્તિ દૃષ્ટાંતે ઘણી વખત  
કહેતાં થકાં પણ મને સારીપેઠે સમજણ પડતી નથી તે મારે  
પૂર્વોક્ત દોષના યોગથી બાણુવું. પણ સર્વજ્ઞમત તો અવિતથ  
સત્યજ છે. એમ કહે તેવારે કોઈ પૃચ્છા કરે જે ‘એકાંતે જિ-  
નોક્ત વચનજ સત્ય છે એવું કેમ બાણુયું?’ તેવારે અમૂઢદષ્ટિ  
શ્રેતા જિતાર કહે છે:—અણુવક્ય કેં જે જિનેશ્વર તે કેવા છે?  
પ્રત્યુપકારની આહુનાવિના પરને અનુગ્રહ-ઉપકાર કરવાને ત-  
ત્પર છે; તથા જં જિણા કેં જે કારણમાટે જિનેશ્વર તે જ-  
ગતમાં પ્રવર કેં શ્રેષ્ઠ છે; રૂપ ગણ તેજ કાંતિ બુદ્ધિ ગાદિધ

ત્રીણું નિવિત્તિગિરિયા શુણુ તે ધર્મસંગીની પૂજનો સંદે  
રાજે નહીં, જેમ કાઈ મનુષ્ય ધર્મકરણી કરતો રાતો દે  
પૂર્વકૃત પાપપ્રકૃતિને ઉદગે દુઃખે ખીડાતો થકો મંદબુદ્ધિને  
ધણી એમ વિચારે ને હું ધર્મ કરું છું તો પણ ખીડા કેમ  
પાસું છું ? એ ધર્મક્રિયાનું ફળ થયે કે નહિ થાય ? એવી શંકા  
ધરે પણ એમ ન વિચારે ને એ તો પૂર્વકૃત કર્મફળ ઉદય  
આવ્યા છે, પણ વર્તમાન ને ધર્મક્રિયા કરું છું તે આગળ  
અવશ્ય સુખરૂપ ફળ આપશેજ. કેમકે શ્રી જિનેશ્વરે કહ્યું છે—

કઢાણ કમ્માણ ન મુરુક અત્થિ.

માટે ને નિવિત્તિગિરિયા શુણુવંત હોય તા સંદેહ ધરે  
નહીં. શ્રી જિનમદ્રગણી ક્ષમાશ્રમણે કહ્યું છે કે—

કથયય મદ્દુવ્વલે, તિવિહાયરિહવિરહઓ વાવિ ॥

નેય મ્મહણત્તણેય, નાણાદરમોદયેણં ચ ॥ ૧ ॥

અથવા શુભ અશુભ પુદ્ગલ એક સરખા ગણે પણ અશુભ  
પુદ્ગલ દેખી દુગંધા કરે નહીં. તથા પુણ્યેઃદયે શુભ સંયોગ  
મળ્યો થકો તેમાં આસક્ત ન થાય, અહંકાર કરે નહીં. પાપોદયથી  
અશુભ સંયોગ મળે તો દિલગીર થાય નહીં, તે નિવિત્તિ  
ગિરિયા શુણુ કહિયે.

એથી અમૂઢદ્રષ્ટિ શુણુ તે ને શ્રીઆગમસિદ્ધાંતમાં નિ  
ગોદપ્રમુખતા સૂક્ષ્મ વિચાર સાંભળતાં મુંઝાય નહીં. ને પોતાની  
ધારણામાં આવે તે ધારી રાખે અને ને ધારણાબુદ્ધિએ ન  
આવે તે પણ સદહે, તિહાં એમ વિચારે ને સર્વ દોષથી  
બિમુક્ત એવા જિનેશ્વર તે અન્યથાવાદી ન હોય.

કિં આગમે:—

અસંસુદ્ધ જં બુજિચ્યા, સંવવણુમયમવિતદ્ ॥

તદા ચિંતણ મડયં, અન્નદા ન વચંતે જે ॥ ૧ ॥

અણુવક્રય પરાણુગદ્-પરાયણા જં જિણા જગપ્પવર

જિયરાગદોસમોદાય, નન્નદાવાણ્ણો તેણ ॥ ૨ ॥

અર્થ:—જે જિનવાણી સાંજાળતા ગળ ર ન પડે, વામાં ન આવે, તેના હેતુ લખે છે. કોઈક શ્રેષ્ઠતા તો વ કૃત જ્ઞાનવિરાધન કમોદય થયે થકે મતિદુર્બળતા મળે, તિવારે આચાર્ય તથા વિધિજિપદેશક કોઈ હેતુ કે વચને કરી શ્રોતાના ચિત્તમાં ઊતારે, એહવા મહા ઘેરહે તથા નીતિ ન્યાયના અણુબાણવાથકી એટલે અં પ્રક્રિયાના ગ્રહણપણાવિના અથવા જ્ઞાનાવરણી કર્મના પ્રભા સમજે, તેવારે આત્માર્થી અમૂઢદષ્ટિજીવ એવો વિ ર હેતુ ઉદાહરણ અથવા અનેક યુક્તિ દર્શાવે ઘણ કહેતાં થકાં પણ મને સારીપેઠે સમજણ પડતી નથી પૂર્વોક્ત દોષના યોગથી જાણવું. પણ સર્વજ્ઞમત તો સત્યજ છે. એમ કહે તેવારે કોઈ પૃચ્છા કરે જે 'જે નોકલ વચનજ સત્ય છે એવું કેમ જાણ્યું?' તેવારે જ્ઞાતા ઊત્તર કહે છે:—અણુવક્રય કે જે જિનેશ્વર તે પ્રત્યુપકારની આહવાવિના પરને અનુગ્રહ-ઉપકાર તપર છે; તથા જં જિણા કે જે કારણમાટે જિનેશ્વર નામાં ગણાય જે શ્રેષ્ઠ છે; રૂપ ગણ તેજ કાંતિ ણુ

પ્રમુખ ગુણ સર્વોત્કૃષ્ટ છે; અને વળી નિયતગ કે  
છે મૂળથી ત્રણ દેષ ને મોહ ને અજ્ઞાન એ ત્રણ દોષ  
નિરમેધર અન્યથાવાદી હોયજ નહી. તેથી પરમ સત્યાર્થ  
તે આગમનીજ છે એ અમૂઢદષ્ટિનામા ચોથો ગુણ.

પાંચમો ઉવવૃહ્દ ગુણ તે પોતાના આત્મામાં અનંતા જ્ઞાન-  
નાદિક ગુણ છે તે છુપાવે નહી, ઉદયિક દુઃખ મેટવાને  
નાદિક ન લાપે, શુદ્ધ સત્તા જેવી છે તેવીજ હોય અને  
નાદિક મુખ દુઃખ તે અજ્ઞાનદશાકૃત ઉપાધિ છે, આત્મા  
ત્રણ દેષ ઉપાધિથી ન્યારો છે, એમજ પર ને અન્ય સાધક  
પણ ને ગુણ હોય તે પ્રગટ કરી કહે પણ છુપાવે નહી  
પાંચમો ગુણ.

છઠો ચિરીકરણ ગુણ તે પોતાના પરિણામ પરલાવમાંથી  
જ્ઞાન ધ્યાનમાં જોડે, નિત્ય ધર્મક્રિયા કરતો હોય તે અ-  
ચિરયોગવંત થયોથકો કરે, અપળતાના કારણ મળે  
પણ અસ્થિરપણું ગ્રહે નહી. સાધ્યસાધનથી ડગે નહી, તથા  
લબ્ય પ્રાણી શુભાશુભ કર્મોદયનિમિત્તે ધર્મથી પડતો હોય  
સદુપદેશાદિક આપી અથવા તેને કોઈ રીતે સહાયી થઈને  
પરિણામ થીર કરે, પણ ડગવા ન આપે તે છઠો ચિરી-  
કરણ ગુણ જાણવો.

સાતમો વત્સલતા ગુણ આ વર્તમાન શાસનમાં જે લબ્ય  
ધર્મરૂચિ જવો સાથે સામાયક પોસહ પ્રતિક્રમણ યાત્રા પૂનઃક્રિક  
ધર્મકરણી કરતા હોય, જેહની સદહણા એક હોય તે પોતાના  
ધર્મી કહિયે, તેની ભક્તિ કરવી તે વત્સલતા કહિયે. અથવા  
જે જીવ જાતે આપણ





ગીઝ કાયશુદ્ધિ તે કોઈ પૂર્વકૃત અશુભોદયથી કોઈ મિત્રાદ્રષ્ટિ  
દુષ્ટ રાજ અથવા ચોર, દુષ્ટ દેવાદિક તેણે ખડ્ગાદિકે ભેગો,  
શિશ્નાદિકે યંત્ર ઘાણી પ્રમુખે પીડ્યો, અગ્નિ પ્રમુખે દાઝ્યો,  
એવા મહોદા મરણાંત કષ્ટ આવે પણ એક શ્રીજિનેશ્વરના  
આપર દેવને વજ્રજંઘનીપરે નમે નહી તે કાયશુદ્ધિ કહિયે.

લિંગ કેવું લિંગ ત્રણ છે. તે કહે છે: — જે શ્રીજિનાગમ  
સાંભળવાની વાણી મળ્યા રાખે મંદિરમુખના અનેક કાર્ય  
મૂળે આગમ સાંભળવાને તત્પર હોય તે પ્રથમ સુપુખલિંગ  
મંદિરે. ગીજી લિંગ તે મર્મકરણી કરવાનો પરમ રાગ હોય.  
જેણે મર્મ કરણીય છે તેહીજ કાર્ય માને બાકી રાગે ભર-  
પૂરણ માને તે ગીજી લિંગ. ગીજી લિંગ તે જે શ્રીજિનેશ્વર  
જે જિવમાર્ગનાસારી ગુરુ તેની વૈભવશ્રમાં સમાયેલા નિ-  
શ્ચયનિયમ, કાવ્ય નિયમ પાળે તે ગીજી લિંગ જાણવું.

તેણે જાણી તદ્દપમવ સમ્યક્ત્વ મળીયે જાણિયે તે લક્ષણ  
પરમ સંતે કહે છે. તેમાં પાંદવ સજ્જન સમ કં, જેમ  
સુખાળી વાગ્ય, મેઘ, ચમત્કાળી વદિ, મુખદાનના જેવે  
હોય.

પદમાવ

સરે, તે નિવેદ લક્ષણ ત્રીણું નળવું. ચોથું અનુકંપા  
 લક્ષણ તે જે સર્વ સંસારી જીવ ઉપર અનુકંપા ધરે, જોડે  
 સારી જીવના દ્રવ્યદુઃખ દેખીને તેના ઉપર પરમ મૈત્રીભાવ  
 ધરી, યથાશક્તિ ઉપકાર કરે, મનમાં એવી ચાહના રાજે જે  
 કોઈ જીવ પાપ ન કરે, કોઈ જીવ દુઃખી ન થાય, સર્વ સં-  
 સારી જીવ દ્રવ્ય ભાવ દુઃખથી છુટે, ધર્મ પામે, મહારી શક્તિ  
 સુધરે તો સર્વને ધર્મશ્રિયવંત કરે, જેથી જોના જન્મમરણના  
 દુઃખ ટળે, એવી વાસના તે અનુકંપા લક્ષણ ચોથું નળવું.  
 પાંચમું આસ્તિક્યતા લક્ષણ તે શ્રીજિનશાસન તથા જિનધર્મ  
 ઉપર પરમ આસ્તા હોય, પરમ રંગ હોય, એ રીતે ધર્મરંગ  
 વાસિત હોય તે આસ્તિક્યતા લક્ષણ પાંચમું નળવું.

હવે પાંચ દ્વષણ સમ્યક્ત્વના કહે છે:—તેમાં પ્રથમ  
 પણ તે જે જિનવાણીમાં સંદેહ ધરે તે શંકા કહિયે. તેના  
 બેદ છે:—એક દેશવિષયી, બીજી સર્વ વિષયી. તેમાં સર્વ  
 શંકા તે ધર્મ છે કે નથી? અથવા જિનધર્મ અત્ય છે  
 અસત્ય છે? એવી વિચારણા તે સર્વથી શંકા નળવી.  
 જે દેશ શંકા તે જીવ સર્વગત છે? પૃથ્વીમાં જીવપણ  
 કરે? અથવા નિજોદાદિ સ્વરૂપ કેમ ઘટમાન થાય?  
 કિંતુએ માનિયે? અથવા વર્તમાન કાળે ગારિત્ર છે?  
 ઇત્યાદિક દેશ શંકા નળવી. એ એ શંકા સમ્યક્ત્વને  
 તે શંકા નામે પ્રથમ દ્વષણ નળવું.  
 બીજું કાંક્ષા દ્વષણ. તે જે પરદર્શનનો અતિ  
 તેને કાંક્ષા દ્વષણ કહિયે. તે બે પ્રકારે છે. એક

દાંદા, બીજી સર્વથી આકાંક્ષા. તેમા સૌગતાદિક એકજ નનો અશિશ્ન ધરે તે દેશ વિષય આકાંક્ષા, અને સર્વપાળંડી ધર્મની આકાંક્ષા ધરે તે બીજી સર્વ વિષય દાંદા. એ સમ્યક્ત્વને મલીન કરે છે. આ શ્રીનિતાગ અવિવાસ રૂપ દ્વષણ છે.

ત્રીનું વિતિગિચ્છા દ્વષણ તે જે તપર્યાદિક ધર્મક કરતાં તેના ક્ષણનો સંદેહ ધરે, એ ધર્મક્રિયા ક્ષણે કે નહીં કેમકે ક્રિયા જે પ્રકારની જગતમાં દેખાય છે. એક ક્ષણ બીજી અક્ષય પણ થાય. તેથી આપાદાચાર્યની પરે સંદેહ પડે. છતાં કોઈ શિષ્ય પૂછે છે કે 'શંકા તે સંદેહરૂપ અને આ વિવિક્ષિત્વા પણ સંદેહરૂપ કહે છે તો એ શંકા વિશેષપણ છે જેથી વિદ્યા મિત્ત કરો છે?' એમ વિ પાત્તાની ગડે કહે છે કે. 'શંકા દ્વષણ તે દ્રવ્ય ગુણ વિ

જાણી શ્રદ્ધા દોષવાળી થાય, મારે અન્ય દર્શનીનો પરિચય  
 જે એ પાંચમું લખણ છે.

હવે પાંચ લખણ કહે છે:—પ્રથમ સ્થૂં લખણ તે જે  
 શ્રીજિનધર્મને વિષે સ્થિરતા હોય, પણ યુક્તિ કુચુક્તિ આં-  
 જાણી ચપળ ચિત્ત કરે નહી તે સ્થૂંલખણ કહિયે. બીજું પ્ર-  
 ભાવના લખણ તે શ્રીજિનશાસનના અનેક સંઘયાગા પૂજા  
 પ્રતિષ્ઠાદિકના મહોત્સવ કરે તે બીજું પ્રભાવના લખણ બ-  
 ચુરુ, ત્રીજું લક્ષિત લખણ તે શ્રીજિનશાસન ઉપર ઘણી ભરિત  
 રાજે, જેમ કોઈ દળિદ્રી રોગી અપરાધી કલંકી પ્રમુખ દોષ-  
 નિધાન મહાદુગિયા દીન હીન લિશ્ચાયરાવસ્થા અનુભવતા,  
 અથવા દુઃખી પુરુષને કોઈ ઉપકારી સામર્થ્યવાન પુરુષે કહેણા  
 લાવી તેના સર્વ દુઃખ દેડી મહેટી ધનધાન્ય રાજગદિ સમ-  
 દેએ ભરિત કર્યો, હવે તે દળિદ્રી પુરુષને ઉપકારના કરનાર  
 ઉપર દેવી ભક્તિ હોય તેથી અધિક લક્ષિત દેવ, શુર, ધર્મ  
 ઉપર રાજે તે ત્રીજું લક્ષિતલખણ કહિયે ચોથું લખણ શ્રીજિન-  
 શાસનને વિષે દુશળતા. આગમશૈલી યુક્તિ પ્રયુક્તિ હેતુ દષ્ટાંત  
 માંહે અતિ નિપુણ એ લખણવંત ક્યાંય જાગાય નહી, જિહાં જાય  
 તિહાં આગમની દુશળતાથી અન્ય દર્શનીમાં જૈનમાર્ગ દીધાવે,  
 કોઈ સ્થાનકે હારે નહી, પરિવર્તિત બુદ્ધિજાગે પ્રમુખે માર્ગ  
 દીધાવે, ધનુને જૈનધર્મ પ્રમાટે તે ચોથું લખણ.  
 પાંચમું તીર્થસેવા લખણ તે જે દ્રવ્ય લાવથી તીર્થની  
 સેવામાં સ્ત્રીએ હોય તિહાં દ્રવ્યથી તીર્થ તે શ્રીસંપ્રદાયવાદિક  
 જિહાં તરતરયોગે ધનુ એવ સાધ્ય વર્ષો, ધનુ એવ

સ્વતંત્રની પામ્યા, પણ સમગ્ર દેશ દેવતાનાથી રચાયેલો છે. તેમ  
 ને જનસમુદાય સુધી વિસ્તરેલો છે. નિર્જીવો તે મહાપુરુષો  
 સર્વિત્તને બહુ માટે કરતાં પુણ્યોત્તમો મોક્ષની પામ્યા કર્મોની  
 નિર્જીવો થાય, કેમકે જાંબુ નળા નિર્જીવો તે દ્રવ્ય દેવ પ્રાણ લાવ  
 એ ગારની અનુકૂળતા માફક થાય છે. શુભદ્રવ્યાદિક આરને  
 નિર્મિત્તે પુણ્યની વૃદ્ધિ થાય છે, તેથી જીવ નિકટસંસારી  
 થાય છે. વળી અશુભ દ્રવ્યાદિક આરને મોર્ચે અંશરદુઃખની-  
 દુર્ગતિની વૃદ્ધિ થાય છે, માટે દુર્મશ્ય નિર્મિત્તે દ્રવ્યલીંગ બદલ  
 અને ભાવલીંગ તે દાહમાંથી અથવા અતુર્વિધ સંઘ તેની સેવા  
 શકિત બહુમાન કરતાં આત્મા નિર્માણ થાય, ખીલત જીવધર્મ  
 પામે. એ તીર્થસેવાં નામે પાંચશું ભણ્યું કહ્યું છે.

હવે આઠ પ્રલાવક કહે છે.

પાદયળી ધમ્મકર્હી, વાઈ નિમ્મિત્તઓ તવસ્સીય ॥

જ્ઞા સિદ્ધો અ વર્ધિ, અદ્દેવ પમાવગા મણિયા ॥ ૧ ॥

અર્થ—પાવચણીકે પ્રાવચની તે જિનમાર્ગમાં કુશળ  
 નમાર્ગ દીપાવે, તેથી પ્રલાવક કહીયે. ખીલે ધર્મકથામાં  
 તિ નિપુણ હોય તે ઘણા દુર્ગોધ જીવોને ધર્મ પમાડે, શાસ-  
 ની ઉન્નતિ વધારે, માટે ખીલે પ્રલાવક જાણવો. ત્રીજો પ્રલા-  
 વક વાદી તે એક વાતને સેંકડો વખત થાયે, વળી તેજ વાતને  
 સેંકડો વખત ઉત્થાયે પણ કિહાં ખળાય નહી. પ્રતિજ્ઞા હેતુ સ્થા-  
 પિત પ્રયુક્તિમાં નિપુણ, એવા તીક્ષ્ણ બુદ્ધિમાન વાદી સ્થા-  
 પકમાં નિપુણ તે રાજદારે બહુ જન સમક્ષ જયપતાકા વર-  
 શાસનને દીપાવે. માટે વાદી પ્રલાવક લીલે જાણવો.

નિમિત્તગાથી પ્રભાવક તે ને પૂર્વ આગ્નાયના યોગથી જાત  
 વિદ્ય વર્તમાન કાળની વાત કહે તે નિમિત્ત કુશળ કોઇ  
 વ અવસરે રાજદારાદિકમાં શાસનની ઉન્નતિ કરવા માટે  
 કાલાકાલ ગમેથી નિમિત્ત કહે, સર્વ પ્રાણીને ચમત્કાર  
 પોતાને અનુકૂળ કહે, તે અનુકૂળ થયાથી ધર્મની વૃદ્ધિ  
 જાસન દીપે, એ ચોથો પ્રભાવક જાણવો. પાંચમો તપત્રી  
 વક તે શ્રી જિનાગમોક્ત વિધિમયોદાયપૂર્વક તપ કહે,  
 અનેક કહિલુ કર્મની નિર્જન શ થાય, આમોક્તી પ્રમુખ  
 લગ્નિ ઉપર, તપસ્યાના મહાત્મ્યથી પ્રતિ ઉપદ્રવ દેવ  
 ગ્નાદિક સર્વ શત્રી નય, ઉપાસના કર્યા વિનાજ દેવતા ચો-  
 તાની મેળેજ તેના આશ્રિત થઇ મહીમા વધારે, એવા શક્તિ-  
 વંત તપસ્યી જિહાં વિચરે તિકાં શ્રીજિનશાસન દીપાવે, માટે  
 પ્રભાવક કહિયે. છઠ્ઠો વિધાસંપન્ન પ્રભાવક તે આકાશગામિની  
 પ્રમુખ અનેક વિધાએ સંપન્ન મહાપુરુષ કોઇ વિષમ વેળાએ  
 શ્રી સંઘના ઉદ્ધાર કરે, વિદ્ય નિવારે, હૃદયમન કરી સંઘની  
 રક્ષા કરે, શાસનને દીપાવે, ઘણા છવોને ધર્મ સન્મુખ કહે,  
 માટે પ્રભાવક કહિયે. સાતમો સિદ્ધ પ્રભાવક તે ને પૂર્વ આ-  
 ગ્નાયે શુરકૃપાથી પાંચે અંજનસિદ્ધિ, ચૂલુસિદ્ધિ, મંત્રસિદ્ધિ,  
 જનકસિદ્ધિ પ્રમુખ અનેકસિદ્ધિસંપન્ન હોય, તે કોઇ વિષમતાને  
 યોગે લાલાલાલ દેખી કોઇ અહંભુતસિદ્ધિનાં જાણેકરી સંઘનાં  
 વિદ્ય દૂર કરે, શાસનની મહોદાય કરી દેખાડે, માટે પ્રભાવક  
 આઠમો કવિ પ્રભાવક તે ને જિનધર્મને અંજુદયવતો

નોનનતિકારજો અથવા કોઈ વિદ્યાર્થી નિમિત્તે કોઈ મહા ગર્વ  
સર્વ અનિચ્છાજિત સુખ પ્રાપ્ત કરે, જ સામાન્યતાનું પદ  
લેણ તે ગમત્કાર પાછી અનુકૂળ થાય, એમ જો પ્રભાવ  
ચિંતિત કરી સર્વ કરે, ચારાનોનનતિ કરે, મારે પ્રભાવક અનુચિત  
જો આદ્ય પ્રભાવક કહ્યા.

હવે છ આગાર કહે છે. તેમાં પ્રથમ આગાર રાજાગિરો  
ગેણુ જોટલે રાજાને આદેશે કાંઈ ધર્મ વિરૂદ્ધ કરવું પડે તે  
આગાર, બીજો ગણાગિરોગેણુ જોટલે ઘણા લોક ન્યાત ન  
પ્રમુખના જોરથી વિરૂદ્ધ કરવું પડે તિહાં પ્રતિજ્ઞા લાંબે ન  
તે બીજો આગાર, ત્રીજો ગણાગિરોગેણુ તે કોઈ મહાગણવ  
ગણાકારે પકડી પરવશ કરી જોરાવરીથી અણક્ષ પ્રમુખ મુ  
માં નાખે-ખવરાવે તેથી પ્રતિજ્ઞા લાંબે નહી તે ત્રીજો આગાર  
ચોથો દેવાગિરોગેણુ તે કોઈ દુષ્ટ દેવ પોતાની દિવ્ય શક્તિ  
કરી મનુષ્યની ચેતના વિકળ કરે, અથવા અત્યંત મરણાંત કા  
સમસ્ત કુટુંબને આપે તે વિકળતામાં અથવા કંઈના મા  
રાજવેઠ સમાન કાંઈ વિરૂદ્ધ કરવું પડે તિહાં પ્રતિજ્ઞા લાં  
નહી એ ચોથો આગાર. પાંચમો ગુરુનિગ્ગહેણુ તે માતા પિત  
વૃદ્ધબ્રાતા પ્રમુખ સમન્વયા ન સમજે અને જો તેમનું કહે  
ન કરે તો લોક નિંદા કરે, એમ વિચારી તેમ  
કહેવાથી કાંઈ વિરૂદ્ધ કરવું પડે તે પાંચમો આગાર. છઠ્ઠો  
વિત્તિકંતારેણુ તે વૃત્તિ કહેતાં આજીવિકા તેડીજ મહોટી કાં  
તાર જોટલે અટવી જોટલે કોઈ પાપોદ્યથી એવાં દ્રવ્યક્ષેત્ર  
દિક યોગ મળિ જાય જે થકી આજીવિકાની દુર્લભતા થક

પણ દિવસ પર્થત નિહાં સુધી શક્તિ સ્ફુરે, પરિણામ  
 મંડાં સુધી તો ટક્યો રહે, પછી બાણે જે હવે ટકાશે  
 મેરુ દેખે તેવારે કાંઈ વિરૂધ્ધ કારણે આજીવિકા કરવી  
 છડો આગાર બાણવો. એ છએ આગાર તો જે ઉ-  
 પાળી ન શકે તેને છે, પણ જે દ્રઢ પરિણામી હોય તે  
 તે આક્રમણ લહે, જે મંદ હોય તે લાકડી લઈને ચાલે  
 તે કોઈ વિરૂધ્ધ પણ કહે નહીં.

હવે ચાર સદ્ગુણ કહે છે. તેમાં પ્રથમ પરમાર્થ જે  
 તત્વજ્ઞાન શાસ્ત્રરહસ્ય તેનો પરિચય કરે, કેમકે  
 જ્ઞાન પામ્યાવિના જે ઉદ્ધમ છે તે કષ્ટરૂપ છે. માટે તત્વ-  
 ન પરિચય એ પ્રથમ સદ્ગુણ કહિયે. બીજી તત્વજ્ઞાની  
 પરમાર્થના બાણ જે મુનિરાજ તેની સેવા કરે, એવા  
 ને સેવ્યા વિના તત્વપ્રાપ્તિ પણ ન થાય, માટે તત્વજ્ઞાન  
 સેવના તે બીજી સદ્ગુણ બાણવી. ત્રીજી વ્યાપન્નદર્શની  
 ન તે વ્યાપન્ન કેવળ ગરુ છે દર્શન નેયત્રી, એટલે શ્રદ્ધા  
 યગેશ સ્વદર્શની તેની સંગત ન કરવી, હીણાની સંગત  
 તેમાં સાધુજન પણ હીણા કહેવાય. વાસ્તે દર્શનશબ્દનો સંગ  
 નેયો એ ત્રીજીસદ્ગુણ બાણવી. ચોથી કુદ્રપ્તી સંગવર્જન તે  
 સેવ્યાની તાપસ્યાદિની સંગત ન કરે, સંસારસંગે ગાય  
 કુટાણી માટે પર્માર્થી કુલજીનો સંગ વર્જનો એ ચોથી સદ્-  
 ગુણ બાણવી.

હવે છ પ્રકારે જણાવ્યા કહે છે. તેમાં પ્રથમ અન્યદર્શની  
 જે છે તેના રૂપ જે પ્રજ્ઞા વિષય મહેશ શક્તિ





જાન્ય. ગણ દિવસ પર્વત જિહાં સુધી શક્તિ સ્ફુરે, પન્નિધામ  
 ટકે, તિહાં સુધી તો ટક્યા રહે, પછી જાણે ને હવે ટકાશે  
 નહીં એવું દેખે તેવારે કાંઈ વિરૂધ્ધ કારણે આજીવિકા કરવી  
 પડે તે છઠ્ઠો આગાર જાણવો. એ છઠ્ઠો આગાર તો ને ઉ.  
 સર્જો પાણી ન શકે તેને છે, પણ ને દ્રઢ પરિણામી હોય તે  
 આવાસ્તે આલંબન લાહે, ને મંદ હોય તે લાકડી લાંબને ચાલે  
 તો તેને કોઈ વિરૂધ્ધ પણ કહે નહીં.

હવે ચાર સદ્દેહણા કહે છે. તેમાં પ્રથમ પરમાર્થ ને  
 તત્વાર્થ તત્ત્વજ્ઞાન શાસ્ત્રરહસ્ય તેનો પરિચય કરે, કેમકે  
 તત્ત્વજ્ઞાન પામ્યાવિના ને ઉદમ છે તે કષ્ટરૂપ છે. માટે તત્ત્વ-  
 જ્ઞાન પરિચય એ પ્રથમ સદ્દેહણા કહિયે. બીજી તત્ત્વજ્ઞાની  
 સકલ પરમાર્થના જાણ ને મુનિરાજ તેની સેવા કરે, એવા  
 મુનિને સેવ્યા વિના તત્ત્વપ્રાપ્તિ પણ ન થાય, માટે તત્ત્વજ્ઞાન  
 ની સેવના તે બીજી સદ્દેહણા જાણવી. ત્રીજી વ્યાપન્નદર્શની  
 વર્જન તે વ્યાપન્ન કેળવ્યું છે દર્શન નેથકી, એટલે શ્રદ્ધા  
 પ્રભુ થયેલા સ્વદર્શની તેની સંગત ન કરવી, હીણાની સોળત  
 કરતાં સાધુજન પણ હીણા કહેવાય. વાસ્તે દર્શનબ્રહ્મનો સંગ  
 વર્જવો એ ત્રીજીસદ્દેહણા જાણવી. ચોથી કુદ્રૂપી સંગવર્જન તે  
 મિથ્યાત્વી તોપસાદિકની સંગત ન કરે, રાસલસંગે ગાય  
 કુટાણી માટે ધર્માર્થી કુલંગીનો સંગ વર્જવો એ ચોથી સદ્દે-  
 હણા જાણવી.

તે ન પ્રકારે જાણવા કહે છે. તેમાં પ્રથમ અન્યદર્શનની  
 વિષ્ણુ મહેશ શક્તિ



જાન્ય. ગણુ દિવસ પર્યંત જિહાં સુધી શાસ્ત્ર સ્ફુરે, પરિણામ  
ટકે, તિહાં સુધી તો ટક્યા રહે, પછી જાણુ જે હવે ટકાશે  
નહી એવું દેખે તેવારે કાઈ વિરૂધ્ધ કારણે આશ્ચર્યિક! કરવી  
પડે તે છઠ્ઠો આગાર જાણુવો. એ છઠ્ઠો આગાર તો જે ઉ-  
ત્સર્ગે પાળી ન શકે તેને છે, પણ જે દ્રઢ પરિણામી હોય તે  
શાવાસ્તે આક્રાંતન લાહે, જે મંદ હોય તે લાકડી લાંબને ચાલે  
તો તેને કોઈ વિરૂધ્ધ પણ કહે નહી.

હવે ચાર સદ્દેહણા કહે છે. તેમાં પ્રથમ પરમાર્થ જે  
તત્ત્વર્થ તત્ત્વજ્ઞાન શાસ્ત્રરહસ્ય તેનો પરિચય કરે, કેમકે  
તત્ત્વજ્ઞાન પામ્યાવિના જે ઉદ્ધમ છે તે કષ્ટરૂપ છે. માટે તત્ત્વ-  
જ્ઞાન પરિચય એ પ્રથમ સદ્દેહણા કહિયે. બીજી તત્ત્વજ્ઞાની  
સકલ પરમાર્થના જાણુ જે મુનિરાજ તેની સેવા કરે, એવા  
મુનિને સેવ્યા વિના તત્ત્વપ્રાપ્તિ પણ ન થાય, માટે તત્ત્વજ્ઞાન  
ની સેવના તે બીજી સદ્દેહણા જાણુવી. ત્રીજી વ્યાપન્નદર્શની  
વર્જન તે વ્યાપન્ન કેવળ ગરુ છે દર્શન જેથડી, એટલે અંધા  
બ્રહ્મ થયેલા સ્વદર્શની તેની સંગત ન કરવી, હીણાની સોખત  
કરતાં સાધુજન પણ હીણા કહેવાય. વાસ્તે દર્શનબ્રહ્મનો સંગ  
વર્જવો એ ત્રીજીસદ્દેહણા જાણુવી. ચોથી કુદ્રૃધી સંગવર્જન તે  
મિથ્યાત્વી તાપસાદિકની સંગત ન કરે, રાસલાસંગે ગાય  
કુટાણી માટે ધર્માર્થી કુલંગીનો સંગ વર્જવો એ ચોથી સદ્દે-  
હણા જાણુવી.

તેમાં પ્રથમ અન્યદર્શનની



તય. ગણ દિવસ પર્વત જિહ્વા સુધી શક્તિ સ્ફુરે, પરિણામ  
 રહે, તિહાં સુધી તો ટક્યા રહે, પછી જાણે ને હવે ટકાશે  
 નહીં એવું દેખે તેવારે કાઈ વિરૂધ્ધ કારણે આજીવિકા કરવી  
 પડે તે છોકો આગાર જાણવો. જો છએ આગાર તો ને ઉ-  
 સર્ગે પાણી ન શકે તેને છે, પણ ને દ્રઢ પરિણામી હોય તે  
 શાવાસ્તે આલંબન લહે, ને મંદ હોય તે લાકડી લઇને ચાલે  
 તો તેને કોઈ વિરૂધ્ધ પણ કહે નહીં.

હવે ચાર સદ્ગુણ કહે છે. તેમાં પ્રથમ પરમાર્થ ને  
 તત્વાર્થ તત્ત્વજ્ઞાન શાસ્ત્રરહસ્ય તેનો પરિચય કરે, કેમકે  
 તત્ત્વજ્ઞાન પામ્યાવિના ને ઉદ્ધમ છે તે કષ્ટરૂપ છે. માટે તત્ત્વ-  
 જ્ઞાન પરિચય એ પ્રથમ સદ્ગુણ કહિયે. બીજી તત્ત્વજ્ઞાની  
 સંકલ્પ પરમાર્થના જાણ ને મુનિરાજ તેની સેવા કરે, એવા  
 મુનિને સેવ્યા વિના તત્ત્વપ્રાપ્તિ પણ ન થાય, માટે તત્ત્વજ્ઞાન  
 ની સેવના તે બીજી સદ્ગુણ જાણવી. ત્રીજી વ્યાપન્નદર્શની  
 વર્જન તે વ્યાપન્ન કેં ગયું છે દર્શન નેથડી, એટલે અંધા  
 જાણે થયેલા સ્વદર્શની તેની સંગત ન કરવી, હીણાની સંગત  
 કરતાં સાધુજન પણ હીણા કહેવાય. વાસ્તે દર્શનજાણનો સંગ  
 વર્જવો એ ત્રીજી સદ્ગુણ જાણવી. ચોથી કુદ્રષ્ટી સંગવર્જન તે  
 મિથ્યાત્વી તાંપસાદિકની સંગત ન કરે, સંસારસંગે ગાય  
 કુટાણી માટે ધર્મર્થી કુલંગીનો સંગ વર્જવો એ ચોથી સદ્-  
 ગુણ જાણવી.

તેના પશ્ચાત્ત અન્યદર્શનની













જીવ શાશ્વત-નત્ય છે, દ્રવ્યથી કિવારે તેનો નાશ નથી એ  
 નું ઠાણ. તથા તે પુણ્ય પાપનો કર્તા તે પણ એ જીવન  
 એ ત્રીજું ઠાણ. તથા પુણ્ય પાપનો લોકતા તે પણ એ જીવ  
 તેનું છે તે ચોથું ઠાણ. તથા નિર્વાણ જે મુક્તિ-સિદ્ધ છે એ  
 થમું ઠાણ. તથા તે મુક્તિ પામવાનો ઉપાય છે તે છઠું ઠાણ.  
 છ ઠાણ વિષેની ચર્ચા દર્શનસિત્તરી પ્રમુખા પ્રથમથી  
 થાયવી. એ છ ઠાણની અપ્રતીત અવિશ્વાસ તે મિથ્યાત્વ  
 ઠાણ. માટે છ ઠાણ રૂઢી રીતે સ્ફૂડવા. આગમરૂચિ ગુરૂપા-  
 થથી ધારવા.

હવે સમ્યક્ત્વની નિર્મળતાને અર્થે દર્શનો વિવિધ કરવો  
 તે કહે છે:—૧ અરિહંત તે ત્રિચરતા તીર્થંકર, ૨ જ્યોતિ-  
 સ્વરૂપી સિદ્ધ, ૩ ચૈત્ય જે પ્રભુના દેરાગર, ૪ શ્રુત સિદ્ધાંત,  
 ૫ વિતરાગનો ધર્મ, ૬ મોક્ષ માર્ગના સાધક સાધુ, ૭ પાંચ  
 પ્રકારના આચાર તે પોતે પણ પાળે અને પરને પગાવે તે  
 આચાર્ય, ૮ જે અગ્યાર અંગ પોતે લાભે અને પરને લાણાવે  
 તે ઉપાધ્યાય, ૯ પવચણી તે ચંદ્રપૂર્વધર, ૧૦ દર્શન જે સ-  
 મ્યક્ત્વ. એ દર્શનો વિનય કરવો. એ દર્શનો યથાગોચરપણે  
 વિનય કરતા યદ્રા સમ્યક્ત્વ અતિ નિર્મળ થાય.

વિચાર તુદ સમયા, સયા સરંતાણ મંબજીવાંગ ॥  
 સામિય તુદ વ્યસાયા, દવેડ સમત્ત સંપત્તિ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ—સ્વામિન તુદસમયા કેં તદુત્તર પ્રજ્ઞા સિદ્ધાંતનો  
 વિચાર કેં વિસ્તાર તેને સયા કેં સદાકાળ સરંતાણ કેં



[illegible]

અનુસરતા એવા લાવ્યજીવાણું કેં લાવ્ય જીવોને તુલ્યપસાય  
તાહરા પસાયથી સાળ સિધ્ધાંતનો સાર એવું જે સમસ્ત  
સમ્યક્ત્વ તેની સંપત્તિ કેં પ્રાપ્તિ તે સમ્યક્ પ્રકારે નિ  
જીવાવે હવેકે કેં થાઓ. એ પ્રકરણ કરનારની આશીર્વા  
દિતિ સમ્યક્ત્વસ્તવ બાલાવબોધ સ પૂર્ણ મગમત.

॥ અથ પ્રશસ્તિ લિખ્યતે ॥

॥ દોહરા ॥

વરુ વિધિ સમકિત ગુણતણી, પ્રાપ્તિ આગમ માંહિ;  
બાપી નિસુણી સદહે, તસ દો દુરગતિ નાંહિ ॥ ૧ ॥  
સુરપતિ ગુણ દેવો સુગમ, સુદલ રજજ છકે છત;  
દુર્લભ નરનાવ જગતમે, સમકિત ગુણ સંપત્ત ॥ ૨ ॥  
દાન દયા સંયમ ક્રિયા, સમકિત ગુણ શિવ દેવ;  
નરિં તો મંદુકચૂર્ણ પરિ, લવ જાંમન અંકેત ॥ ૩ ॥  
વિશ્વ સમકિત સંયમ ક્રિયા, કરે અનંતી વાર,  
પાર ન પાવે, તેડ ગુણ, આલસ્યમે નિસ્તાર ॥ ૪ ॥  
એક સદિત દશ ગુણ વધે, શન્ય અંક કહિવાય;  
બોધિ યુક્ત ગુણ સર્વિ ક્રિયા, નરિંતો કદ મદાય ॥ ૫ ॥  
ગુન્ય દિગિ પૂરવ બલી, નિહાં દેવાચરત ધાન,  
દશ્યાણક સર્વિ જિન તણા, નિહાં એ દિગિ પદધાન ॥ ૬ ॥





અદ્ય મતિ મેં અજ્ઞાન હું, જાનું ન ગાહત રહ્યું;  
 કૃપા કરી મોપેં કૃતિ, કરજો શુદ્ધ અવશ્ય ॥ ૧૮ ॥  
 સજ્જન મુજ શિર મોર હે, હું સજ્જનકો દાસ;  
 સંત કૃપાથી મુજ હુસે, એ સફળો સુપ્રયાસ ॥ ૧૯ ॥  
 કુમતિ કદાચહુ ભ્રમ થકી, વિતથ લખાણું જોહ;  
 શ્રી સંઘ સાળે મુજ હુજો, મિચ્છહુકકડ તેહ ॥ ૨૦ ॥  
 હૃલ્લે આર અંગમેં, સમકિત એહ અમૂલ;  
 લવિજન તસ ઉગ્રા કરે, જિમ શિવ ગુણ અનુકૂલ ॥ ૨૧ ॥

इति श्री सम्यक्त्व स्वरूपस्तव बालावबोध

सहित समाप्तः





અદ્ય મતિ મેં અજ્ઞાન હું, જાતું ન જાહેત રહસ્ય;  
 કૃપા કરી મોપેં કૃતિ, કરજો શુદ્ધ અવસ્ય ॥ ૧૮ ॥  
 સજ્જન મુજ શિર મોર હે, હું સજ્જનકો દાસ;  
 સંત કૃપાથી મુજ હુએ, એ સદ્ગો સુપ્રચાર ॥ ૧૯ ॥  
 કુમતિ કદાચહુ જમ થકી, વિતથ લણાણું જેહ;  
 શ્રી સંઘ સાળે મુજ હુએ, મિચ્છદુકકક તેહ ॥ ૨૦ ॥  
 દુર્લભ ગાર અંગમેં, સમકિત એહ અમૂલ;  
 લવિજન તસ ઉદમ કરે, નિમ શિવ મુખ અનુકૂલ ॥ ૨૧ ॥

इति श्री सम्यक्त्वं स्वरूपस्तवं बालाचवोः

सद्वित समाप्तः





અદ્ય મતિ મેં અજ્ઞાન હું, જાનું ન પાડુંત સ્વરૂપ;  
 દ્રુપા કરી મોખં જૂનિ, કરજો સુખ અપારથ ॥ ૧૮ ॥  
 સત્જન મુજ શિર મોર હે, હું સત્જનનેકો દાસ;  
 સંત દ્રુપાળી મુજ હુએ, એ સદ્ગુણ સુખપાસ ॥ ૧૯ ॥  
 કુમતિ કદાચડ પ્રભ થકી, વિનય લખાણું જેડ;  
 શ્રી સંઘ સામે મુજ હુએ, નિચ્છદુઃકડ લેડ ॥ ૨૦ ॥  
 દુર્લભ ચાર અંગમેં, સમકિત એડ અમૂલ;  
 ભવિન્ન તસ ઉચ્ચ કશે, નિમ શિવ સુખ અનુકૂલ ॥ ૨૧ ॥

इति श्री सस्यक्तव स्वरूपस्त

सहित समाप्त



